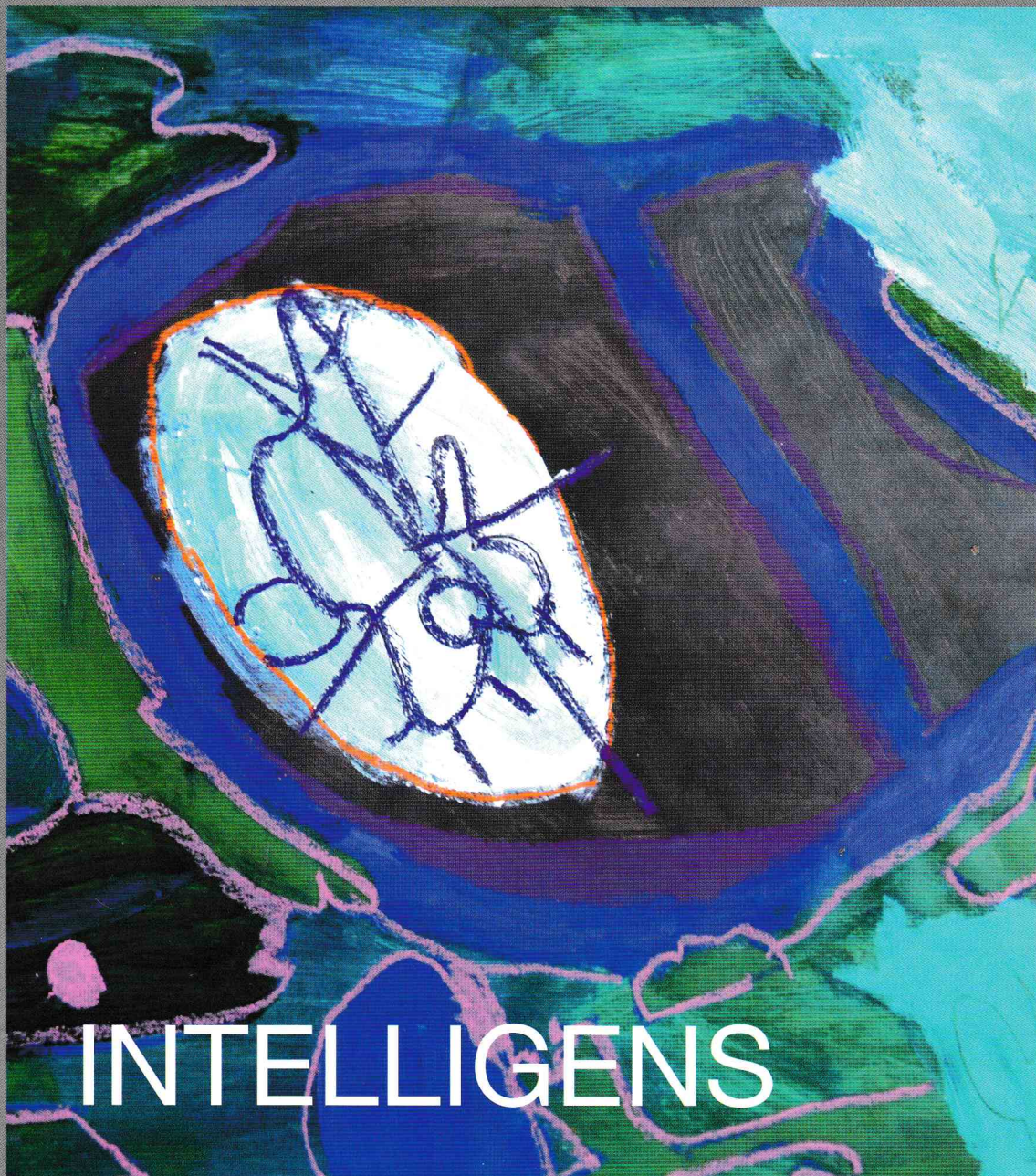

ViPU Viden

om psykiatri og udviklingshæmning

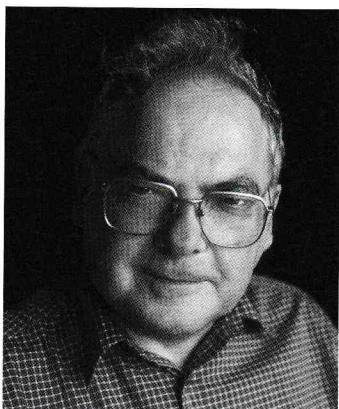
TEMA

INTELLIGENS

Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

8. årgang · Nr. 2 · 2006

*Kurt Sørensen,
overlæge og leder af
Center for Oligofrenipsykiatri*

Intelligens

Temaet for dette nummer af Vipu Viden er intelligens. Dette begreb har væsentlig relevans for dem, der arbejder med udviklingshæmmede mennesker, der jo bl.a. er karakteriserede ved nedsat intelligens.

Men temaet er omstridt og vækker mange følelser, og nogle bestrider endda, at man meningsfyldt kan tale om intelligens. Og hvad skyldes et menneskes intelligens? Er det arv eller miljø, der spiller ind? Fødes vi forskellige, eller fødes vi med en tavle, der er vasket ren, og som efterhånden bliver fyldt op? Det er nogle af de ting, som de lærde strides om, og vi kan slet ikke i et enkelt nummer af Vipu Viden komme omkring alle hjørner.

Intelligens oversættes ofte, omend det ikke er helt dækkende, med ordet begavelse. Heri ligger, at det begavede menneske har fået en gave. Men den er aldeles ufortjent, og ingen kan rose sig selv af at være højt begavet, ligesom ingen skal lastes for at være det modsatte.

Og i stedet for at fokusere på de mangler, mennesker måtte have med hensyn til intelligens, er det helt sikkert mere frugtbart at koncentrere sig om de evner og færdigheder, de har.

God læselyst og god sommer.

Kurt Sørensen

Udgives af

Center for Oligofrenipsykiatri
Skovagervej 2 · 8240 Risskov
Telefon 77 89 29 90
Telefax 77 89 29 99
E-mail: videnscenter@oligo.dk
www.euromind.com
www.oligo.dk

Bladet udkommer 4 gange om året.
Årsabonnement: 150,- kr

Ansvarshavende redaktør

Overlæge Kurt Sørensen

Redaktion

Mette Egelund Olsen
Hanne Engelstoft
Dorte Eifer
Søren Kristoffersen
Fotos: Hanne Engelstoft

Grafik og layout

Søren Kristoffersen
Hanne Engelstoft

Tegninger

Atelier Karavana

Kopiering kun tilladt på institutioner, der har indgået aftale med Copy-Dan, og kun indenfor de i aftalen nævnte rammer.

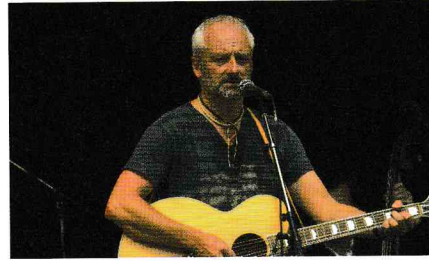
Tryk

DeFacto AS
ISSN 1399-7475

ViPU Viden påtager sig intet ansvar for manuskripter m.m. som er indsendt uopfordret. Synspunkter, der udtrykkes af gæsteskrivere, interviewede o.l., dækker ikke nødvendigvis bladets holdninger.

Helmuth Hollywood tog Sølund med storm.....	4
Historie: IK fra Amerika til Danmark.....	6
Så er den her endelig - OLIGOS 2006	9
Hvor mange udviklingshæmmede er der i Danmark?.....	10
”Det er ikke studenterhuen, der trykker”.....	14
Kognitiv udvikling og sociale kompetencer.....	17
Idiot Savant - den skæve intelligens.....	20
At være - eller ikke at være udviklingshæmmet.....	23
Flere typer medicin på samme tid forværrer hukommelsen.....	26
De tror, vi er så dumme!	28
Jeg er udviklingshæmmet.....	29
Konference: Den selskabelige hjerne	30
Konference: Hjerne og pædagogik.....	32
Oligosprisen 2006: Glad prismodtager	34
Kuser i efteråret.....	35

Sølund Musikfestival for mennesker med udviklingshæmning er efterhånden blevet verdenskendt i Danmark. Blandt de store danske rocknavne på Sølundfestivalen var der specielt et band, der lyste op, nemlig Helmuth Hollywood. Med en begejstring og en smittende spilleglæde fik det ti mand store orkester gæsterne i teltet til at gyng og svinge med på bandets mega potpourri over danske slagere gennem tiden.

af Cand Comm. Søren Kristoffersen
Videnscenter for Psykiatri og
Udviklingshæmning.

Ovenstående kunne være en anmeldelse af et af de store navne på festivalen, men desværre. Bandet figurerer ikke engang på festivalens farverige program. Helmuth Hollywood er et af de mange skole- og beboerbands, som spiller på festivalen. Fælles for disse bands er, at det er lysten og glæden ved musik og fest der driver værket. Men uden engagerede musiklærere og pædagoger ville det slet ikke kunne lade sig gøre. Det koster blod, sved og

Helmuth Hollywood tog Sølund med storm

tårer at holde disse bands i gang. Uden ildsjæle og en vis økonomisk prioritering fra amter og kommuner kan det ikke lade sig gøre.

Peter Sejr, der er musikpædagog og underviser bandets mange medlemmer, fortæller, at det for ham er en stor tilfredsstillelse at bruge musik som et pædagogisk værktøj. Det har en stor betydning for den stolthed bandets medlemmer føler, når de kommer ud for at spille for deres kammerater. Men Peter Sejr fortæller også, at der efterhånden bliver brugt meget mere energi på administrative opgaver frem for at arbejde med musik. "Det er synd", siger han, mens vi sidder backstage sammen med musikerne i Helmuth Hollywood, der lige er kommet tilbage fra scenen efter et par ekstra numre. "Glæden og musikkens universelle sprog giver os alle et fællesskab, der kan bygge bro mellem mennesker med forskellig baggrund og kultur", slutter Peter Sejr.

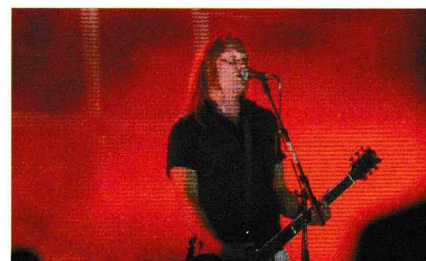
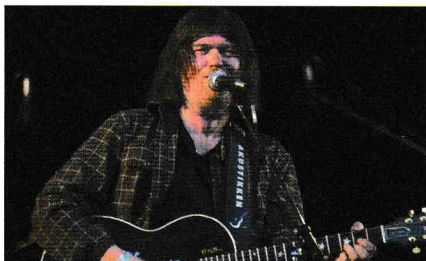
Overskud

Lasse Mortensen, som har hovedansvaret for afvikling af Sølund Musikfestival, fortæller at festivalen giver et pænt overskud. En stor del af overskuddet går til de mange skole- og beboerbands, der spiller på Sølund. "Det er meget tydeligt, at alle disse bands er blevet rigtig dygtige med årene og mere professionelle. Det skyldes, at der bliver brugt flere ressourcer på arbejdet med musik og teater. Når musikken bliver bedre, så er der jo også flere og flere, der gider høre den. Det er ikke bare mennesker med udviklingshæmning, der har glæde af disse orkestre. "De mange opgaver på plejehjem og skoler giver rutine. Det giver en bekræftelse af, at man er god nok, når man bliver inviteret ud at spille", siger Lasse Mortensen.

Der bliver afholdt melodi grand prix rundt omkring i regionerne. Det er noget, der giver skole- og beboerbands blod på tanden. Så er der noget at se

"We are only in it for the money"

frem til og noget at stræbe efter. Sølundfestivalen er det helt store.

Spiller op til profferne

Når man ser på repertoire på Sølund, kan man godt forstå, der er noget at leve op til. Sommerfestivalernes rullende rockmaskine er kørt i stilling på Sølund. Her er der mulighed for at fyre den af med luftguitar til den fede fest. Der er noget for en hver smag, lige fra Birthe Kjær og Kandis til DAD og Kashmir. "Det er helt bevidst fra vores side", forklarer Lasse Mortensen. "Der skal være noget for alle. Det gør jo ikke noget, der også er noget for pædagoger og plejepersonale. De skal jo bruge en masse energi på at give deres beboere en god oplevelse. Så gør det da ikke noget, at det også er musikken, der trækker."

"Her på festivalen har alle typer af handicappede mulighed for at møde den eneste ene - Og det gør de", siger Lasse med et glimt i øjet. "Jørgen Buttenschøn var jo med til at starte Sølundfestivalen. Han har lagt et stort arbejde i at give mennesker med udviklingshæmning ret til et kærlighedsliv. Når vi spurgte ham hvordan, så svare-

de han blot - "hold en fed fest". Vi tog ham på ordet, og det blev startskuddet til Sølundfestivalen".

Backstage med Helmuth

Backstage er jeg heldig at få et interview med Helmuth og forsangeren Morten Blems fra bandet. Helmuth sidder i rullestol med et stort smil og solbriller på. Forsangeren Morten Blems tænder en smøg og fortæller lidt om, hvorfor bandet hedder Helmuth Hollywood. Pludselig spiller

Faktaboks
Sølund Musikfestival er i dag en selvstændig forening, der blev dannet i 1985 af en gruppe medarbejdere fra Sølund. Foreningens mål er at skabe og formidle kultur, specielt musik, til Danmarks vidtgående fysisk og psykisk handicappede. I festivaldagene arbejder cirka 2000 frivillige medhjælpere i døgnets 24 timer. Festivalen har til dato delt knap 3.500.000 kroner ud til mange gode projekter. Sølund Musikfestival 2006 blev den største festival nogensinde med mere end 16.000 gæster, musikere og frivillige hjælpere.

mobilen en sej melodi. Morten tager telefonen og siger: "Ka' du ikke lige ringe igen, jeg er lige midt i et interview". Pludselig mærker jeg en hånd i min. Det er Helmuth - han siger ikke noget. Men det store smil og de funklende øjne siger det hele.

På vejen hjem

På vejen hjem kom jeg til at tænke på Sølundfestivalen. Hvad var det, jeg havde oplevet? Festivalen havde været meget forskellig fra det, jeg normalt oplever på en festival. Her var der ingen, der skubbede - ingen der bare trængte sig på, ingen der masede sig frem, ingen øl der fløj gennem luften. Jeg forsøgte at få et interview med en af profferne, Johnny Madsen. Efter at have ventet i halvanden time var der ingen, der havde taget mig i hånden og smilet til mig med funklende øjne. Da jeg gik, så jeg Johnny "be good" spise laksemousse i foyeren. Udenfor stod en lang kø for at få en autograf af deres helt, Johnny Madsen - gad vide om de står der endnu?

Længe leve Sølund festivalen

"We are in it for life"

IK fra Amerika til Danmark

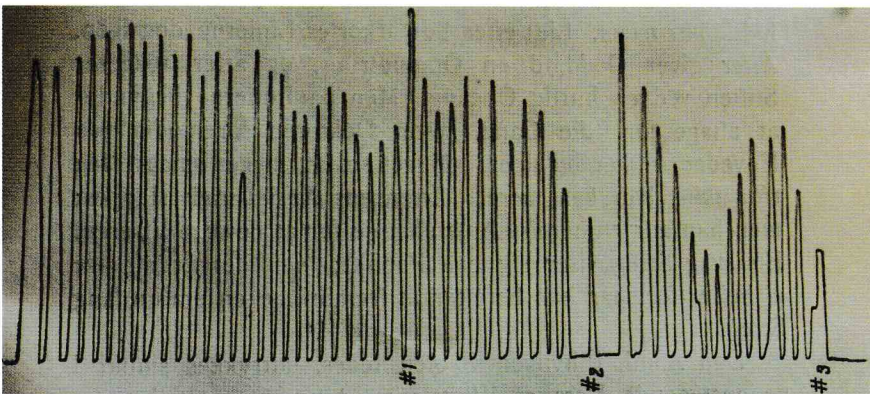
I 1910 rejste reservelæge ved den jyske åndssvageforsorg, Bodil Marie Bloch-Hjort på en tre måneders studietur til Amerika. Missionen var enkel og velforberedt hjemmefra. Bloch-Hjort skulle ikke bare ved selvsyn skabe sig et indtryk af det generelle pionerarbejde, som kendetegnede den amerikanske anstaltsudbygning, men også - som rejsens primære mål - tilegne sig viden om det sidste skud på stammen inden for en ny diagnosepraksis: intelligensmålingen.

af Ruben Lindberg, stud.mag. i historie, Aalborg Universitet

Udgangspunktet for Bloch-Hjorts rejse var i den forbindelse besøget hos den amerikanske psykolog Henry Herbert Goddard på anstalten Vineland, New Jersey, som i datiden var blevet berømt for sine forsøg med anvendelse af intelligensmålinger som et diagnostisk klassifikationsmiddel på åndssvageområdet. Goddards anvendelse af intelligensmålinger var i det forløbne år blevet nøje fulgt hjemme i Danmark, da man også her var blevet opmærksom på det nye klassifikationsmiddelets uanede muligheder. Et middel hvis egenskab betød blotlægningen af, hvad lederen af den jyske åndssvageforsorg Christian Keller betegnede som det oprindelige naturel. Umiddelbart efter Bloch-Hjorts hjem-

komst begyndte man inden for den jyske åndssvageforsorg (som de første i Danmark) at anvende intelligensmålinger. Målingerne anvendtes overordnet som et diagnostisk middel til bestemmelse af hvem, som var egnet til anbringelse under åndssvageforsorg. Dertil kunne målingerne give et yderligere fingerpeg om de forskellige grader af åndssvaghed og herved afgøre, hvem af de anbragte, der var egnede til at modtage undervisning. Omkring den nærmere afgrænsning mellem åndssvag og normal skriver Bloch-Hjort i 1913: "... besvarer en voksen 12 års-spørgsmålene sikkert og desuden en del af de andre to aldersklassers spørgsmål positivt, kan der ikke være tale om nævneværdig intelligens-

defekt." (Tidsskrift for Abnormvæsen s. 124-125, 1913). Ser man på 12-årsprøven, kan man se at det som minimum indbefattede, at man skulle kunne gentage 7 tal på max 3 forsøg; man skulle forklare hvad ordene: barmhjertighed, retfærdighed og godhed betød; man skulle gentage sætninger på 26 stavelser; og til sidst skulle man redegøre for to hændelser på baggrund af følgende 2 specifikke sætninger: En dag gik en mand ude i skoven, da han pludselig standsede, så forfærdet op, fik sin kniv frem og skar noget over, hvorefter han løb efter hjælp, idet han fortalte at han havde fundet ... hvad? Den anden sætning lyder: Hvad mon der er i vejen hos min nabo? Nu har han på samme dag haft besøg af doktoren, præsten og en sagfører ... Svarene er hhv. 1) en hængt mand og 2) en døende nabo. Denne inddeling med 12-årsprøven som grænsemarkør blev senere afløst af det mere velkendte IK 75 til angivelsen af grænseforholdet mellem debilitet og det såkaldte sinkestadie. Den nye diagnosticeringspraksis forløb dog ikke uantastet, men blev fra forskellige sider også mødt med kritik, hvilket ikke mindst fremkom fra åndssvageforsorgens egne lærere og pædagogiske personel. Baggrunden herfor

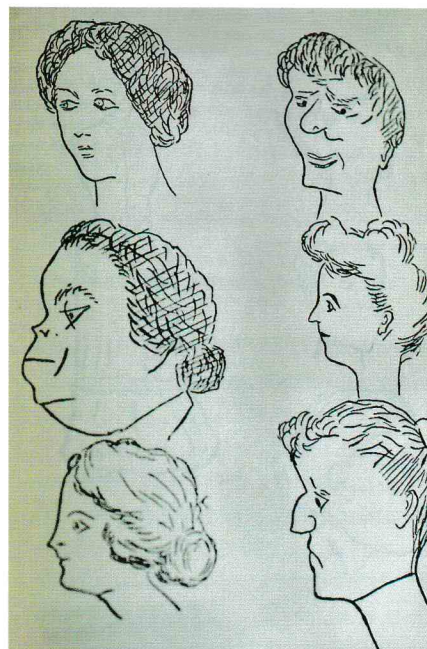

var at intelligensredskabets indførelse i den daglige praksis også havde medført en mindre vægtning af disse andre faggruppers vurderinger og afrapporteringer. Essensen i denne strid fremgår allerede i 1914, hvor Bloch-Hjort i en artikel kan konstatere det nu anerkendte forhold, at en intelligensmåling af en halv times varighed udført af en sagkyndig (hvilket var lægen) var mere diagnostisk korrekt, end hvad en lærer/pædagog havde kunnet erfare gennem måneders arbejde. Altså en markering af ekspertens vurdering overfor praktikerens med den daglige kontakt.

Den danske åndssvageforsorgs anvendelse af intelligensmålinger i første halvdel af det 20. århundrede kendetegnes mest af alt i form af det intelligensbegreb, som blev importeret fra de amerikanske anstaltsmiljøer. Selvom den oprindelige intelligenstest var fransk og dens ophavsmænd Alfred Binet og Théodore Simon i 1905 havde kreeret måleredskabet ud fra et pædagogisk sigte med henblik på specialundervisning til nødvendigt trængende skolebørn, kom Binet-Simons test i Goddards hænder til at spille en noget anden rolle. Alfred Binet døde i 1911 og nåede derved

ikke at opleve sit skaberværk omsat i praksis. Dog nåede Binet lige akkurat at erfare, hvorledes den tyske psykolog William Stern erstattede det komplekse intelligensbegreb med et enkelt tal i form af kvotienten. Dette opponerede Binet stærkt imod. Modsat forholdt det sig hos Goddard, som nærmest opfattede kvotienten som et slags moderne røntgenfotografi af den mentale arv. Kort sagt kan man sige, at Binets intel-

ligentest stivnede i Goddards hænder. Her blev intelligens opfattet som en statisk og medfødt størrelse, hvoraf den ringe del skulle udskilles, afsondres og tillige af befolkningshensyn hindres i at reproducere sig selv. I den forstand blev intelligenstesten også et centralt led i det eugeniske samfundseksperiment, som den engelske matematiker Francis Galton allerede i 1869 havde udledt til at blive den "sunde" konsekvens af Darwins opdagelser. For både Galton, og senere Goddard kunne dette ske ved, at man så at sige satte den naturlige udvælgelsesproces op i acceleration ved hjælp af lidt menneskelig snilde - og politisk velvilje. Her sigtedes til reproduktionsfaktoren, hvor man vha. lovgivning skulle søge at fremme forplantningsevnen hos de velbegavede samtidig med, at man hæmmede den hos de mindre begavede. Dette blev også realiseret i visse amerikanske stater allerede i begyndelsen af det 20. århundrede, hvor der indførtes tvungen internering og sterilisering af åndssvage. Faresignalet i datidens opfattelse lå deri, at siden lægevidenskaben efterhånden var blevet så dygtig til at holde liv i flere og flere af de af naturen givne mindst egnede, kunne dette på

sigt bidrage til en undergravelse af den arvemæssige kvalitet hos den generelle befolkning. I den forstand herskede der særligt hos de bedre klasser en frygt for at lægevidenskabens dygtiggørelse kunne sætte den naturlige udvælgelse ud af kraft. I Danmark besad lægevidenskaben dog ikke kun midlet til at holde folk i live. Den havde også tilegnet sig monopol på den ekspertise inden for intelligensmåling, som på naturens vegne kunne afgøre, hvor man befandt sig i det åndelige hierarki.

S. A—n vid 9 års al

Dette førte i løbet af 1930'erne til en decideret kvotientstrid, hvor bl.a. en række psykologer kritiserede åndssvageforsorgens læger for deres stringente vægtning af IK 75 som grænsemærke mellem åndssvaghed og svagtbevægelse. Og bedre blev det ikke, da det senere viste sig, at ingen af åndssvageforsorgens læger kunne påvise, at den intelligenslest man anvendte overhovedet byggede på en særlig dansk standardisering, dvs. at den ikke var afprøvet på en større population af børn i alle aldre, alle intelligensgrader og fra forskellige miljøer. Kvotientstriden i 1930'erne var heller ikke blevet mindre aktuel af, at man i samme periode havde fulgt det amerikanske eksempel og indført eugeniske love omhandlende bl.a. sterilisation af åndssvage og sindssyge. I sådanne sager blev det fastsatte IK 75 i overvejende grad det afgørende for bedømmelsen om en sterilisationssag skulle gennemføres under tvang eller ej.

Omkring intelligenslestens uanede muligheder til klassificering af forskellige afvigerbestemte grupper fremgår dette også klart af nogle iværksatte intelligensmålinger af "tyskerpiger" efter anden verdenskrig i Danmark og Norge. I den norske undersøgelse var resultatet klart, da man her fandt at kun 2,9% opnåede en middel intelligens, samt at næsten 60% havde en IK på under 75. Modsat fremgik det af den danske undersøgelse, at ca. 42% havde en middel intelligens samt at 35% betegnedes som godt begavede. Interessant er det jo her at se, hvordan to i udgangspunktet lignende undersøgelser med standardiserede intelligens-tests kan give så vidt forskellige resultater. En hypotese kunne være, at de to

undersøgelser frem for at afspejle den generelle intelligens målt hos to undersøgte grupper, i stedet afspejler effekten af det interne opgør som udspandt sig i efterkrigstiden. I så fald skal den klare "fordømmelse" af tyskerpigerne i den norske undersøgelse derfor ses i lyset af Norges officielle krigstilstand, hvorfor regering og kongehus måtte flygte og en nazistisk regering indsattes. I Danmark taler vi modsat om fredsbesættelse og samarbejdspolitik, som jf. de engelske skolebøger - modsat vore egne - betragtedes som noget nær en tyskallieret tilstand. Selvom samarbejdspolitikken officielt ophørte fra og med augustoprøret 1943, havde den danske befolkning forud ved valget i marts 1943 givet samarbejdspartierne 94% af stemmerne til trods for modstandsbevægelsens opfordring via de illegale medier til at stemme blankt. Den danske undersøgelse kunne derfor rent hypotetisk afspejle en side ved den officielle danske efterkrigsmentalitet, som jo ikke kunne lægge sig selv for had og heraf "sygelliggøre" en gruppe, som måske i forvejen ikke adskilte sig synderligt fra den generelle befolkning (her selvfølgelig den euforiske befrielsesstemning undtaget). Er man villig til at købe en sådan forklaring, synes det også nærliggende at konkludere det næppe særligt revolutionerende i, at der hersker et uløseligt bånd mellem resultatet fra en intelligensprøve og det eksisterende samfundssyn. Dette synes måske også afspejlet i den rapport fra Forsvarsakademiet fra 2005, hvori det blev konkluderet, at danskere af anden etnisk herkomst klarede sig langt dårligere på sessionens intelligensprøve end etniske danskere.

Så er den her endelig - OLIGOS 2006

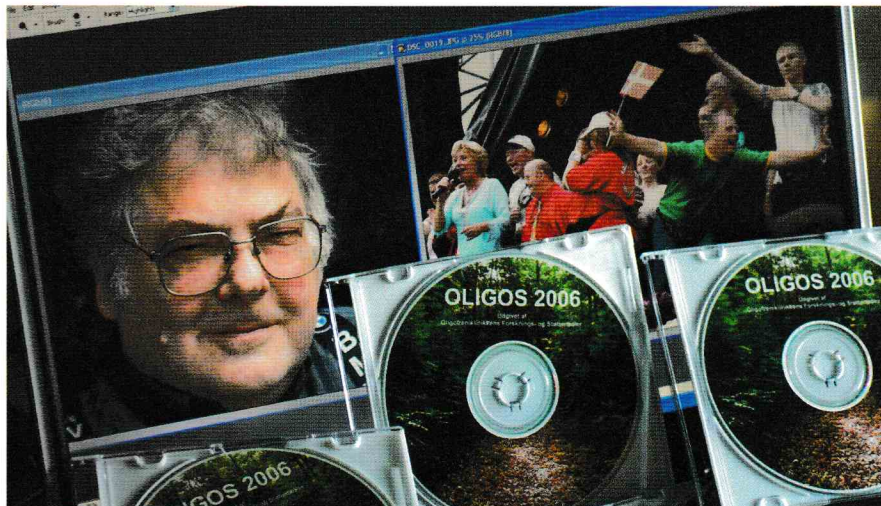
2006-udgaven af OLIGOS er netop blevet udsendt på CD-ROM til ca. 500 abonnenter i Danmark og øvrige skandinaviske lande.

OLIGOS er et informationsprogram om psykisk udviklingshæmning. OLIGOS 2006 består af et stort antal tekster, der er forbundet med hinanden via fremhævede nøgleord. Herved er det muligt hurtigt at "bladre" rundt i OLIGOS og finde oplysninger, der ellers ville kræve mange opslag i traditionelle bøger.

OLIGOS 2006 kan bruges som undervisningsmiddel og som opslagsbog. Ved udarbejdelse af behandlingsoplæg vil mange finde det nyttigt, at programmets tekster kan kopieres til tekstbehandlingsfiler.

OLIGOS kan uden besvær bruges af pædagoger, lærere, sygeplejersker, læger, psykologer, politikere, administratorer og pårørende.

Nyt i 2006-udgaven er muligheden for at tilføje egne noter og links til teksterne i OLIGOS, samt muligheden for at udveksle disse med andre OLIGOS-brugere. Ligeledes er der et diskussions-forum og chat-room, så de ca. 500 OLIGOS-brugere har mulighed for at kommunikere indbyrdes. Ved løbende opdateringer over internettet bliver indholdet i OLIGOS hele tiden ajourført og nyt stof føjet til. Oligos 2006 forhandles gennem foreningen Oligofreniklinikens Forsknings- og Støttemidler. Et eksemplar koster 995 kr. (for medlemmer dog kun 795 kr). Ved køb af flere

eksemplarer ydes 20% rabat.

Du kan bestille OLIGOS 2006 på nedenstående adresse, eller bede om en 14 dages demo-version, så du gratis kan prøve programmet, inden du køber.

Center for Oligofrenipsykiatri

Skovagervej 2

8240 Risskov

email: videnscenter@oligo.dk

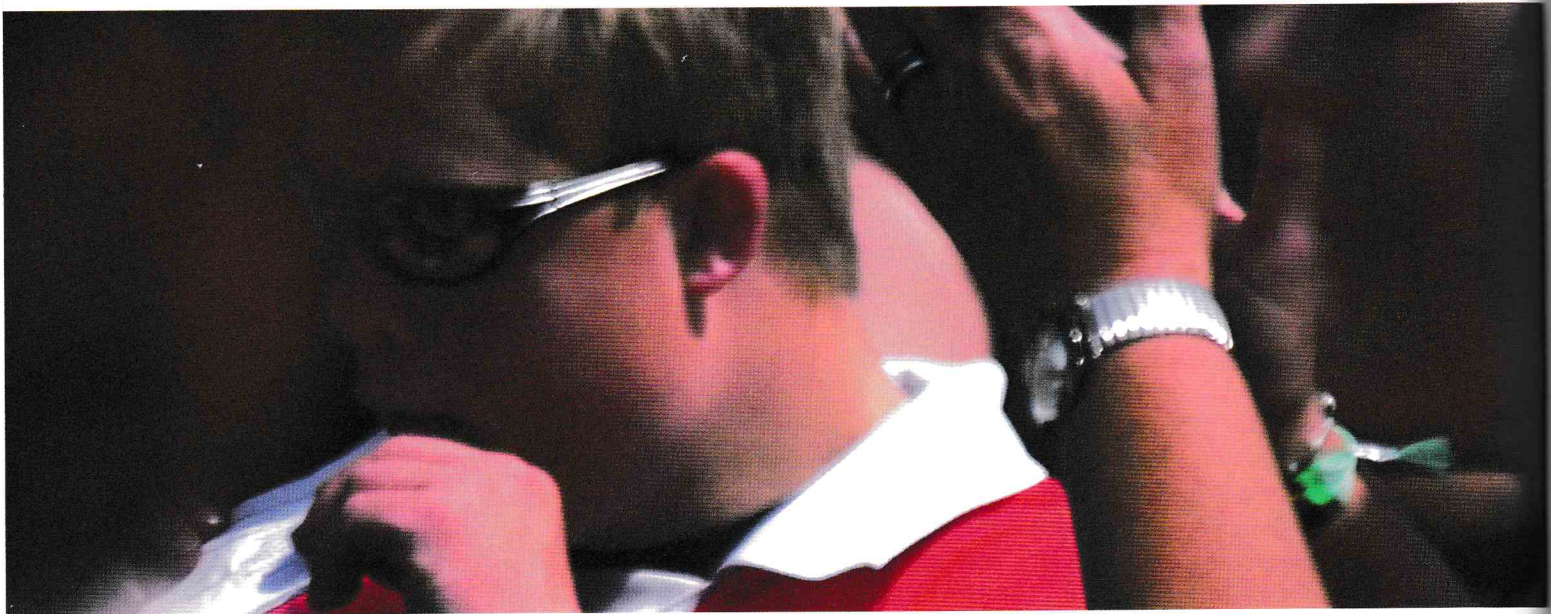
tlf: 7789 2990

Oligos indeholder blandt meget andet oplysninger om:

- Psykisk udviklingshæmning i almindelighed (definitioner, inddeling, symptomer mm)
- Intelligens (definitioner, intelligenskvotient, almindeligt anvendte intelligens-tests)
- Årsager til psykisk udviklingshæmning (bl. a. beskrivelse af et stort antal syndromer)
- Psykiatriske symptomer og sygdomme
- Psykiatrisk behandling af voksne udviklingshæmmede
- Psykiatriske lidelser hos udviklingshæmmede børn
- Seksualitet
- Epilepsi (anfaldstyper, omtale af samtlige epilepsimidler)
- Psykofarmaka (beskrivelse af samtlige psykofarmakas virkninger og bivirkninger)
- Lovgivning (lovregler og cirkulærer af betydning for udviklingshæmmede)
- Landsdækkende fortegnelse over skoler, dag- og døgninstitutioner for voksne og børn
- Foreninger
- Litteratur om udviklingshæmning

Hvor mange udviklingshæmmede er der i Danmark?

Psykisk udviklingshæmning defineres af WHO som en tilstand af forsinket eller mangelfuld udvikling af evner og funktionsniveau, som normalt viser sig i løbet af barndommen, og som bidrager til det samlede intelligensniveau, dvs. de kognitive, sproglige, motoriske og sociale evner og færdigheder. Denne definition er noget anderledes i forhold til den, der brugtes før 1996, hvori der udover nedsat intelligensniveau fordredes manglende evner til at indgå i de sociale sammenhænge, man forventede af en person på det pågældende alderstrin og i den pågældende kultur. Det kan lidt groft oversættes til, om man kunne forsørge sig selv eller ej.

*af overlæge Kurt Sørensen og psykolog Per Lindsø Larsen
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning*

WHO's definition er lidt uklar. Hvornår er udviklingen mangelfuld eller forsinket? Hvad er intelligens og hvad er normalt i den sammenhæng? Det gør det vanskeligt at give et entydigt svar på

hvor mange udviklingshæmmede mennesker, der findes i blandt os. Nogen officiel statistik findes ikke. Vi registrerer i Danmark ikke mennesker på baggrund af deres intellektuelle formåen.

Indtil 1980 fik udviklingshæmmede mennesker hjælp, enten hjemme eller i institutioner, fra Statens Åndssvageforsorg, der, da opgaven overgik til amterne, var i kontakt med 20.102 mennesker, heraf 15.160 voksne.

Stigmatiserende

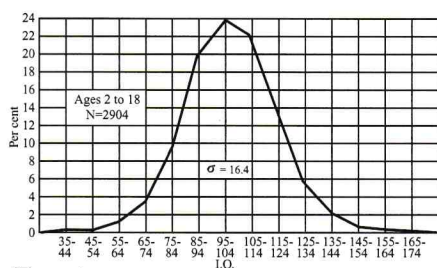
Den slags tal skal imidlertid betragtes med flere forbehold. For det første var det på mange måder socialt stigmatiserende at være under åndssvageforsorgen, og i de sidste år under det statslige regi bad mange om udskrivning. På den anden side medførte oprettelsen af specialskoler for udviklingshæmmede børn, der i slutning af 1950'erne blev undervisningspligtige som andre børn, at antallet af tilmel-

dinger steg voldsomt. Indskrivning under åndssvageforsorgen var nemlig en forudsætning for at disse børn kunne komme i skole. De officielle tal afspejler derfor ikke alene hvor mange udviklingshæmmede mennesker der findes, men også den sociale og anden lovgivning der er i samfundet. Det komplicerer yderligere billedet, at der gennem tiderne har været forskellige afgrænsninger af psykisk udviklingshæmning. Hvor man i dag i WHO diagnoserne sætter grænsen til det normale ved en IQ på ca. 70, har man f. eks. i dansk strafferet opereret med en IQ-grænse på ca. 75.

Intelligenskvotient

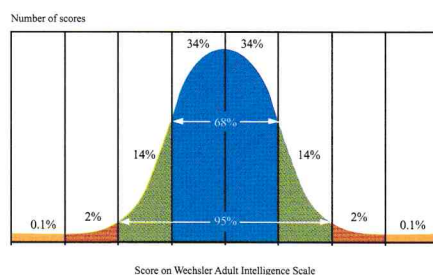
Uanset hvordan psykisk udviklingshæmning afgrænses og defineres indgår en intelligenskvotient som ligger tydeligt under gennemsnittet. Hvad intelligens er, vil vi ikke diskutere i denne artikel. Nogen mener, at intelligens er det, man måler ved intelligensprøve, andre at ordet intelligens ikke bør bruges i videnskabelige sammenhænge på grund af uenighed om, hvad det er, og fordi det er værdiladet og velegnet til at skabe konflikter. Dette synspunkt er naturligvis ikke holdbart. Nogle mennesker er faktisk bedre begavede eller intelligente end andre.

Figur 1

Uanset at ordet intelligens og IQ hos nogle kan virke følelsesladet, er der solidt grundlag for at velstandardiserede intelligensprøver afspejler en virkelighed, og at korrekt gennemførte undersøgelser har en stor prædiktionsværdi. I stedet for IQ ville mange i det internationale intelligensforskermiljø tale om en g-faktor eller generel intelligens.

De meget udbredte intelligensprøver er standardiserede på baggrund af undersøgelser af hundreder eller tusinder repræsentative børn fra de befolkninger testerne er udviklet til. Ved en sådan standardisering er det almindeligt, at man tildeler den gennemsnitlige præstation IQ-værdien 100 og standardafvigelsen en værdi på 16 (et mål for hvorledes værdierne varierer). På figur 1 ses intelligensfordelingen hos 2904 børn i Termann and Merrills klassiske undersøgelse fra 1937. Fordelingen er, som det ses klokkeformet og repræsenterer det, som man i statistikken kalder en normalfordeling. Det karakteristiske ved en normalfordeling er, at ca. 2,5% af værdierne ligger to standardafvigelser over eller under gennemsnittet. Det betyder, under den forudsætning at en intelligensprøve er udviklet og standardiseret korrekt, at ca. 2/3 af den undersøgt

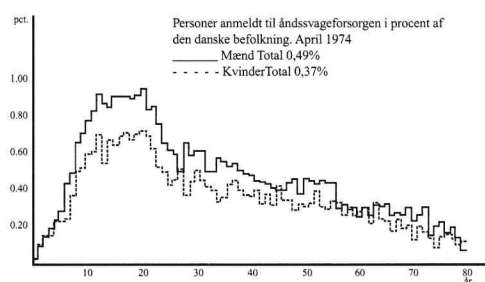

Figur 2

te befolkning har en IQ mellem $100 + 16 = 116$ og $100 - 16 = 84$, mens ca. 2,5% vil have en IQ på 132 eller derover ($100 + 2 \times 16$) mens andre 2,5% vil have en IQ under 68 eller derunder.

Forholdet er klarere illustreret i Figur 2, der viser den fordeling, der ligger til grund for standardiseringen af intelligensprøven WAIS (Wechsler Adult Intelligence Scale), der er den mest anvendte prøve til voksne, både i Danmark og internationalt. Standardafvigelsen er her 15. Kurven er et resultat af undersøgelser af tusinder amerikanske borgere fra alle sociale lag og etniske grupperinger.

Går man ud fra disse simple statistiske ræsonementer, bør 2,5% af befolkningen have en IQ, svarende til niveauet ved udviklingshæmning. Det er der ikke noget mystisk i, ligeså lidt som at halvdelen af befolkningen tilhører de bedst begavede 50%. Ved anvendelse af elementær statistik er det derfor enkelt at svare på spørgsmålet "hvor mange udviklingshæmmede mennesker der findes", hvis grænsen for udviklingshæmning sættes ved en IQ på 68. Der vil da være 2,5% af befolkningen, svarende til ca. 125.000 mennesker i Danmark.

Figur 3

WAIS-testen

Problemet er imidlertid mere komplekst. Den danske psykolog E. L. Mortensen har undersøgt 400 unge danske mænd og kvinder, der indgik i Rigshospitalets store mor-barn kohorte bestående af børn, der er født i perioden 1959-1961, og som med hensyn til uddannelse er repræsentative for årgangene. Blandt de undersøgelsesmetoder, der anvendtes var WAIS-testen, der er oversat til dansk, men ikke standardiseret på dansk. Derfor bruges og bruges de amerikanske normer ved opgørelse af testen i Danmark. Det viste sig herved, at danske unge opnåede en gennemsnitlig IQ-score på ca. 109. Det betyder enten, at danskere er mere intelligente end amerikanere, eller at den amerikanske standardisering ikke uden videre kan anvendes i Danmark. Vi hælder til den sidste forklaring. I væsentligt forhold i

Mortensens undersøgelse var, at forskellen mellem de amerikanske og danske IQ-værdier afhænger af, hvor på IQ-skalaen man befinder sig. I den nedre ende er forskellen op mod 20 IQ-point, mens den i den øvre ende af skalaen er omkring 5 point. Det betyder, at et individ der undersøges af en dansk psykolog med anvendelse af WAIS og som opnår en IQ på f.eks. 85 i realiteten kun har en IQ på 70 på en korrekt standardiseret skala. Konsekvensen er, at mange der på baggrund af gængse intelligestester klassificeres som "sent udviklede" i virkeligheden er udviklingshæmmede.

Befolkningsundersøgelser

For at komme nærmere en besvarelse af, hvor mange udviklingshæmmede mennesker, der er i Danmark, må vi derfor gå til befolkningsundersøgelser. I Danmark har Fremming ved en

undersøgelse af den Bornholmske befolkning fundet at 1.3% var, hvad man dengang kaldte åndssvage, mens 2% var såkaldte sinker, det der idag kaldes sent udviklede. Det skal tilføjes, at man i 1947, da undersøgelsen blev foretaget, opererede med en IQ grænse på 75. Det betyder, at Fremmings antal af udviklingshæmmede måske er noget for højt. I 1930'erne fandt Erik Strømgren lignende resultater på Bornholm. Mens disse undersøgelser omfattede udviklingshæmning af alle grader, har Bernsen undersøgt hvor mange svært udviklingshæmmede 0-14 årige børn (IQ < 50), der fandtes i Århus Amt en bestemt dag i 1970.

I denne meget grundige undersøgelse fandtes 3.38 svært udviklingshæmmede børn pr. 1000. Dette er et minimumstal, idet undersøgelsen kun omfattede børn, der var kendt i sund-

hedssystemet, i for sorgen eller begge steder. Berntsens resultater svarer til, hvad man har fundet i en række andre epidemiologiske undersøgelser. Det er bemærkelsesværdigt, at 20% af disse børn ikke var registreret i den daværende Åndssvageforsorg.

Demografi

Det er også bemærkelsesværdigt, at forekomsten af svær udviklingshæmning stiger med alderen. I aldersgruppen 0-4 år var forekomsten 2,45 pr. 1000 børn, mens den i aldersgruppen 10-14 år var 4,50. Det samme forhold er vist i det nu nedlagte Åndssvageregister, som også omfattede udviklingshæmmede i lettere grad. Her var forekomsten af udviklingshæmning størst blandt børn, der havde nået skolealderen, mens den var væsentligt lavere hos mindre børn og ældre mennesker (Figur 3). Det afspejler det forhold, at lettere udviklingshæmning først erkendes når barnets mangelfulde motoriske eller indlæringsmæssige evner er tydelige. Faldet i hyppighed senere i livet kan hænge sammen med, at udviklingshæmmede mennesker havde og til dels stadig har en højere dødelighed end den øvrige befolkning. At der, som det også fremgår af figuren, i alle aldersgrupper er væsentligt flere udviklingshæmmede mænd end kvinder afspejler næppe reelle kønsforskelle, men snarere det forhold, at lettere udviklingshæmmede kvinder lettere integreres i samfundet, i hvert fald i Åndssvageforsorgens tid. Mens man med større eller mindre sikkerhed kan tælle mennesker med udviklingshæmning i sværere grad, stiller sagen sig anderledes med den gruppe udviklingshæmmede menne-

sker, man ofte betegner som debile. WHO antager, at 75% af de udviklingshæmmede hører til denne gruppe. Med udgangspunkt heri og under hensyntagen til de gamle danske epidemiologiske undersøgelser af Strømgren og Fremming og statistiske betragtninger som Mortensens vil et kvalificeret svar på overskriftens spørgsmål være, at forekomsten af udviklingshæmmede ligger i området 1,5 til 2 procent. Dette er i overensstemmelse med Louhiala's sammenfatning af undersøgelser fra mange lande.

Summa summarum

Det tætteste vi kommer til et kvalificeret skøn er, at der er mellem 80.000 og 110.000 udviklingshæmmede mennesker i Danmark. Langt de fleste er udenfor de specielle tilbud, der efter den sociale servicelov er oprettede til personer med betydelig nedsat funktionsevne.

Den opmærksomme læser vil have bemærket, at de danske undersøgelser, der henvises til, er temmelig gamle. Desværre er det sådan, og de findes ikke nyere. Men er det ikke muligt, at de senere årtiers højnede uddannelsesniveau også har højnet intelligensniveauet. Kan man ikke uddanne folk til at blive mere intelligente? Det korte svar er, at der ikke er meget, der tyder på, at det er muligt, selv om det er muligt at gøre mennesker mere oplyste. Det hænger sammen med, at intelligensbegrebet siger mere om et menneskes potentiale for udvikling end om den udvikling, der faktisk er kommet til udfoldelse. I den henseende har befolkningen næppe ændret sig måleligt i løbet af få generationer.

Referencer

- [1] The ICD-10 Classification of mental and behavioural disorders. Clinical descriptions and diagnostic guidelines. World Health Organization, Geneva 1992.
- [2] Terman, L.M. & Merrill, M.A.: Measuring intelligence. A guide to the administration of the new revised Stanford-Binet tests of intelligence. Harrap, London 1937.
- [3] Mortensen, E. L.: Udenlandske test på dansk grund. Psykolog Nyt, 1998, nr. 6, s. 19-25
- [4] Fremming, K.: Sygdomsrisikoen for sindslidelser og andre sjælelige abnormtilstande i den danske gennemsnitsbefolkning. Munksgaard, København 1947.
- [5] Strømgren, E.: Beiträge zur psychiatrischen Erblehre. Munksgaard, København 1938.
- [6] Bernsen, A. H.: Severe mental retardation among children in the county of Aarhus, Denmark. Acta psychiat. scand. 1976, 54, s. 43-66.
- [7] Abrohamovich, H.K. & Richardson, S.A.: Epidemiology of severe mental retardation in children: community-studies. Am J Ment Defic, 1975, 80, s. 13-39.
- [8] Dupont, A.: Mental retardering. Lægelige, sociale og pædagogiske aspekter ved åndssvaghed. Munksgaard, København 1979.
- [9] Louhiala, P.: Preventing intellectual disability. Ethical and clinical issues. Cambridge University Press. Cambridge 2004.

Man kan nogle gange høre udtrykket: "Det er i hvert fald ikke studenterhuen, der trykker" brugt om nogen, og så kan man godt gå ud fra, at han eller hun har gjort eller sagt noget, som ikke virker så intelligent. Men hvad betyder intelligens egentlig?

af psykolog Line Rosenlund
Videnscenter for Psykiatri og
Udviklingshæmning

Det er svært at give et enkelt svar på, men én ting er sikkert, og det er, at der er mange forskellige måder at forstå intelligensbegrebet på.

Et vidt begreb

For at få et indtryk af, i hvilke forskellige sammenhænge intelligensbegrebet bruges, kan man lave en søgning på internettet. Så finder man, at man kan få viden om alt fra elefanter og kaskelothvalers over hunde og kattes til dit barns intelligens. Sågar blomsternes intelligens kan man blive klog på. Man kan også læse om emotionel, spirituel, social og musikalsk intelligens. Der er også teorier om, hvordan intelligens udvikles og den relative betydning af arv og miljø, ligesom intelligensbegrebet sættes i relation til test, indlæring, udvikling, uddannelse og pædagogik.

Ud over den intelligens, som har med levende væsener at gøre, er der også noget, man kalder kunstig intelligens. Sådan en søgning illustrerer ganske godt, at intelligens er et begreb, der dækker meget bredt.

"Det er ikke studenterhuen

Intelligenstest

Intelligens vedrører menneskets evne til at ræsonnere, til at løse opgaver og til at tilpasse sig omgivelserne. Den allerkorreste definition på intelligens er, at intelligens er, hvad der bliver målt i intelli-

genstest. I intelligenstest måler man intelligenskvotienten (IK eller det engelske IQ), som er et mål for "den generelle kognitive evne", også kaldet Spearman's g. I forhold til Howard Gardners teori om intelligenserne, som vi vender tilba-

der trykker...”

ge til om lidt, hænger g meget sammen med Gardners sproglige og logisk-matematiske intelligens og i nogen grad sammen med hans rumlige og musiske intelligens. g er en mere fundamental evne end Gardners intelligenser.

g er normalfordelt i befolkningen, og i en intelligenstest definerer man som regel IK-gennemsnittet til at være 100. Der er imidlertid forskellige måder at konstruere IK-skalaen på, så det er ikke til uden videre at sammenligne IK målt ved forskellige test. g er til en vis grad arveligt, sådan at man kan forvente, at ens børn nærmer sig midten – hvad enten man selv ligger under eller over 100. I praksis har IK måske ikke den store brugsværdi. Man kan dog bruge den til at vurdere, om man kan opfylde adgangskriteriet for Mensa, som er en forening for de 2% mest intelligente, og den kan give anledning til sammenligning og konkurrence hjemme i stuerne, når TV-2 sender ”Test nationen”.

Howard Gardner – syv intelligenser

En teori om intelligensbegrebet, som er mere rettet mod ’det virkelige liv’ er Howard Gardners.

I 1983 udkom den første udgave af hans bog *Frames of Minds: The Theory of Multiple Intelligences*. Denne bog er et opgør med den klassiske forestilling om intelligensen som noget arveligt og uforanderligt. I stedet mener Gardner,

at opgaver kan løses på forskellige måder, og at der er forskellige intelligenser involveret, samt at disse kan udvikles gennem indlæring. De 7 intelligenser, Gardner i første omgang foreslog, er:

- Den logisk-matematiske intelligens
- Den sproglige intelligens
- Den musikalske intelligens
- Den rumligt-visuelle intelligens
- Den kropslige intelligens
- Den personlige intelligens
- Den sociale intelligens

og senere tilføjede han

- Den naturalistiske intelligens

Howard Gardner definerer intelligens som evnen til at løse problemer eller skabe produkter som er værdsat i en eller flere kulturer. For at en færdighed skal opfattes som en intelligens skal den opfylde tre kriterier: For det første skal den være til stede i hjernen; for det andet skal den findes i befolkningsgrupper, som har specialiseret sig i den, og for det tredje skal vi i evolutionen se en udvikling af intelligensen hos andre dyr end mennesket.

Gardner mener ikke, at de forskellige intelligenser opererer hver for sig. I stedet vil forskellige former spille sammen i løsningen af et bestemt problem, og forskellige mennesker vil kunne løse opgaven på forskellige måder gennem brugen af forskellige intelligenser. Netop denne side af teorien har ført til, at Gardner har vakt stor genklang i pædagogiske sammenhænge. Gardners teori gør det nødvendigt at være kritisk over for en skoleundervisning, som primært retter sig mod den logisk-matematiske og den sproglige intelligens. I stedet må man tage højde for, at børn lærer forskelligt, og eksempelvis bruge

landkort, sange, rollespil og oplæsning af en roman fra tiden, hvis man skal undervise i en given historisk periode.

Hvad skal man mene?

Howard Gardner har mange fortalere og mange kritikere. En del af kritikken går på, at intelligensbegrebet bliver udvandet, når det bruges til at dække så mange forskelligartede evner.

'Intelligens' har i Gardner's teori en anden betydning, end når det bruges i sammenhæng med Spearman's *g* i betydningen den generelle kognitive evne.

Andre sætter spørgsmålstegn ved de 7 eller 8 fast definerede intelligenser, som Gardner udpeger, og mener, det er bedre at tale om de forskellige aspekter

som et sammenhængende spektrum. Der er altså ikke noget, der tyder på, at intelligensdebatten ender lige foreløbigt, og at man når til enighed om én definition af, hvad intelligens er. Så længe denne ikke findes, må man i stedet være tydelig omkring, hvad man forstår ved intelligens, og hvordan man bruger det i den givne sammenhæng.

Udviklingshæmning og intelligens

I vores daglige arbejde med voksne med udviklingshæmning spiller intelligensbegrebet ikke nogen større rolle. For de fleste har en vurdering af intelligensniveauet (og det i den klassiske logisk-matematiske og sproglige version) dog været del af den proces, der

har gjort, at de kommet til at blive regnet for at høre til kategorien 'mennesker med udviklingshæmning'. En viden om intelligensen i denne forstand kan nok give os nogle pejlinger i forhold til, hvordan vi kan være sammen med de voksne med udviklingshæmning på en måde, som er passende og måske udviklende for dem. Det kan også være relevant at inddrage Gardner's forståelse af, at forskellige mennesker lærer og fungerer bedst på forskellige måder. Idet der dog ikke kun ligger læring, men også i videre forstand personlig udvikling, i vores arbejde, er det nødvendigt at udvide perspektivet og i lige så høj grad have blik for den følelsesmæssige og sociale udvikling.

Kognitiv udvikling og sociale kompetencer

af psykolog Trine Reippuert Knudsen
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

Hvilken betydning har intelligensen og den kognitive udvikling for den måde mennesker med udviklingshæmning oplever verden på? Og hvad kan man bruge en neuropsykologisk undersøgelse til?

Denne artikel handler bla. om nogle af de områder man typisk vil interessere sig for i en neuropsykologisk undersøgelse, og hvad man egentlig kan få ud af den. Dermed handler artiklen også om, hvilke krav man kan stille til mennesker med udviklingshæmning og om hvordan man kan kompensere for udviklingshæmningen i hverdagen.

Hvad betyder den kognitive udvikling?

Normalt afgrænser man gruppen af mennesker med udviklingshæmning ud fra deres samlede intelligenskvotient, det aktuelle funktionsniveau og det sociale funktionsniveau.

Langt fra alle mennesker med udviklingshæmning fungerer ens. Der er alligevel nogle områder ved intelligensudviklingen og den kognitive udvikling, som det kan være værd at kende til, når man er sammen med mennesker med udviklingshæmning. Det hænger sammen med, at disse områder har stor betydning for evnen til at klare

sig selv og for evnen til at indgå i socialt samspil med andre. På den måde områderen også stor betydning for de forventninger man har til mennesker med udviklingshæmning.

Psykologisk undersøgelse

Gennem en neuropsykologisk undersøgelse kan man få noget at vide om den kognitive udvikling hos et menneske med udviklingshæmning. Her ser man bla. på intelligenskvotienten, og hvad man egentlig kan læse ud af den. Man ser også på opmærksomhedsfunktionen og de forskellige former for opmærksomhed, og man ser på arbejdshukommelsen og de øvrige hukommelsesformer. Den mentale hastighed og evnen til at arbejde med flere ting ad gangen er også væsentlige at se på. Og endelig er det meget vigtigt at se på evnen til at planlægge og organisere, fordi den siger noget om evnen til at strukturere og tænke fremad.

Intelligenskvotienten

I praksis dækker intelligenskvotienten oftest over forskelle mellem svage og stærke områder hos den pågældende person. I en almindelig intelligensstest kan man ud over intelligenskvotienten eller den samlede IQ også skelne mellem den sproglige og den ikke-sproglige IQ. Derved får man et overordnet mål for, om personen har flest ressour-

cer eller vanskeligheder på det sproglige eller på det ikke-sproglige område. Den pædagogiske indsats kan således tilpasses i forhold til det. Det siger sig selv, at hvis man har sproglige vanskeligheder, har man generelt også svære ved at indgå i almindelige sociale relationer, der i langt de fleste tilfælde er baseret på sproglig kommunikation. Intelligenskvotienten siger også noget om testpersonen har vanskeligheder med abstrakt og logisk tænkning, og om han kan forstå abstrakt og logisk materiale. Ofte har mennesker med udviklingshæmning også problemer med at regne og læse - særligt når de samtidig også skal forstå det, de læser. Mennesker med udviklingshæmning har lettere ved at opfatte og huske visuel information i modsætning til mundtlig information. Forklaringen er bla. at synssansen udvikles først i den normale udvikling. Høresansen derimod udvikles langt senere og bliver først senere ligeså betydningsfuld som synssansen. Mennesker med udviklingshæmning har også lettere ved at genkende og forstå enkelt og let genkendeligt visuelt materiale end mere kompliceret og abstrakt visuelt materiale med alt for mange detaljer. Det hænger også sammen med modningen af hjernen.

Opmærksomhed og hukommelse

Mange mennesker med udviklingshæmning har også en nedsat opmærksomhedskapacitet. Det medfører, at de kan have svært ved at koncentrere sig om den samme ting eller den samme situation i længere tid. Problemerne med at fastholde opmærksomheden kan også medføre, at det er svært at koncentrere sig om flere ting ad gang-

en uden at blive afledt og uden at glemme den ene eller begge ting.

Mange mennesker med udviklingshæmning har også problemer med arbejdshukommelsen. Det er den form for hukommelse, der anvendes, når man skal huske beskeder eller informationer, mens man udfører dem, eller mens man prøver at finde et svar.

Arbejdshukommelsen er meget vigtig, når man skal passe et arbejde, hvor det er vigtigt at modtage instruktioner, som skal huskes, mens man udfører dem. Men det er også den form for hukommelse, der anvendes i en samtale med andre mennesker. Her er det en forudsætning, at man kan huske samtaleemnet, samtidig med at man selv finder på noget at sige eller svare, så samtalen kan fortsætte indenfor det samme emne.

Problemer med arbejdshukommelsen betyder ikke nødvendigvis, at der er problemer med korttids- eller langtids-hukommelsen. Hvis man oplever, at personen med udviklingshæmning har svært ved at huske, og man er bekymret for om vedkommende har hukommelsesproblemer, kan det også hænge sammen med, at personen ikke var tilstrækkeligt opmærksom på det, der skal huskes. Derfor kan problemer med at lære noget nyt også hænge sammen med manglende opmærksomhed, når noget nyt bliver præsenteret. Resultatet er at personen slet ikke har hørt det hele, og derfor heller ikke helt får det lært.

Én ting ad gangen - langsomt

Arbejdstempo og mental hastighed er også blandt de områder, der er berørt af udviklingshæmningen. Det kan være meget svært at arbejde hurtigt eller tænke hurtigt, når man generelt har svært ved at have mange ting i hovedet på en gang og faktisk fungerer allerbedst med kun én ting i hovedet ad gangen. Det kan både være i form af én information eller én arbejdsopgave ad gangen, som man er nødt til at afslutte helt, inden man kan være parat til den næste. Det kan også være i form af én tanke eller én tankeproces ad gangen. Eksempelvis først at lytte, så tænke og så tale. Eller først at iagttage, så tænke, og derefter handle. Der kan nævnes mange flere eksempler, der alle har det til fælles, at det er evnen til at gøre flere ting ad gangen eller at have flere tankeprocesser i gang ad gangen, der er påvirket.

At tænke fremad og forudsige konsekvenser

Endelig er evnen til at planlægge, organisere og strukturere oftest påvirket hos mennesker med udviklingshæmning. Det vil sige, at evnen til at forestille sig fremtidige mål og planlægge fremtidige handlinger er påvirket. Evnen til at forudse konsekvenser af egne handlinger er også påvirket. Det betyder bla., at det kan være svært at sætte sig egne mål og derefter arbejde systematisk og vedholdende hen

imod målet over længere tid. Det kan eksempelvis være ønsket om at tabe sig i vægt. Eller det kan være målet om at opnå mere økonomisk frihed eller opnå større selvstændighed i hverdagen. Flere af disse mål kræver, at personen viser større ansvarlighed og vedholdenhed i forhold til mindre delmål, der fungerer som små skridt på vejen hen i mod det overordnede mål. Når evnen til at forudse konsekvenserne af egne handlinger er påvirket, betyder det også, at det kan give problemer i forhold til at overskue, at ét tilvalg somme tider kan indebære, at noget andet så må fravælges. Det gælder eksempelvis penge, som man jo som bekendt ikke kan bruge mere end en gang.

Og hvad betyder det så?

Det siger næsten sig selv, at alle disse forhold har betydning for funktionsniveauet i hverdagen og for det sociale funktionsniveau.

Funktionsniveauet i hverdagen påvirkes på flere områder, der allerede er berørt i flere af eksemplerne ovenfor. Det er almindeligt anerkendt, at intelligensniveauet har betydning for en persons mulighed for at klare sig selv i hverdagen. Mulighederne for at få et job, der ikke stiller for høje krav til forståelsen og opmærksomheden og arbejdshukommelsen er ret ringe i nutiden. Det er vanskeligt at klare sig selv, når man eksempelvis ikke kan

planlægge og organisere og forudse konsekvenser, fordi det bla. vil være meget vanskeligt at holde styr på økonomien og at sikre, at der bliver betalt husleje og samtidig er penge nok til mad resten af måneden. Og så er der også den daglige planlægning. Strukturering i form af at komme op til tiden, få købt ind og lavet mad. Få vasket tøj osv. Problemstillinger som også vil være vanskelige for mennesker med udviklingshæmning.

Udviklingshæmning som socialt handicap

Men det har også stor betydning for det sociale funktionsniveau, hvor udviklingshæmnet man er, ligesom der er flere områder af intelligensudviklingen, der har stor betydning for det sociale funktionsniveau og de sociale kompetencer.

For det første er evnen til at indgå i socialt samspil med andre bla. afhængig af de sproglige evner, fordi sproget udgør et vigtigt element i social kommunikation. Men evnen til at forstå komplekse og abstrakte ting har også betydning for den sociale forståelse. Der er fordi sociale situationer oftest er meget komplekse og flertydige, samtidig med at de også kan være uforudsigelige, foranderlige og hurtigt skiftende. Det betyder, at den mentale hastighed og evnen til at have flere bolde i luften også har betydning for den sociale forståelse, fordi det kan være for svært at

følge med i samtaler eller aktiviteter, hvis man har problemer på det område. Samtidig har opmærksomhed og arbejdshukommelse betydning for det sociale funktionsniveau, fordi det er en forudsætning for at indgå i sociale aktiviteter eller samtaler, at man kan koncentrere sig om det, der foregår eller om et samtaleemne.

På samme måde er det også en forudsætning, at man kan fastholde et emne eller en aktivitet i hukommelsen, så man ikke springer fra et emne eller fra en aktivitet til et andet midt i det hele. Endelig har evnen til organisering og planlægning også betydning for evnen til at indgå i socialt samspil. Det er svært at indlede og tage initiativ til sociale aktiviteter, hvis man ikke har en plan eller en hensigt med det man gør, eller hvis man ikke er i stand til at følge op på handlingen og at fastholde de sociale relationer.

Hvad kan man gøre ved det?

Hvordan kan man tilrettelægge hverdagen for en person, som fungerer bedst i forhold til enkle og konkrete og helst visuelle opgaver, der tager udgangspunkt i personens erfaringsverden? En person som fungerer bedst, når der ikke kræves langvarig opmærksomhed? En person som fungerer bedst når vedkommende har god tid, og kun skal forholde sig til en ting ad gangen? Og en person som fungerer bedst når vedkommende får hjælp til at få overblik og til at over-

skue konsekvenser? På det sociale område kan man kompensere for vanskelighederne ved bla. at tilbyde mindre sociale sammenhænge med mere struktur eller faste rytmer, så det er lettere at overskue. Samtidig kan man nedsætte hastigheden og antallet af bolde i luften. Man kan tale langsomt og holde flere og tydelige pauser mellem ordvekslingerne, så det ikke er så svært at følge med. Ligesom man kan forsøge at afslutte et emne eller en aktivitet helt inden man begynder på det næste. I svære tilfælde kan man også anvende visuel støtte i samtalerne eller begrænse samtaleemnerne til konkrete eller genkendelige emner, så det ikke er så svært at forstå, hvad der tales om.

Til sidst er det vigtigt at nævne, at de færreste mennesker med udviklingshæmning vil have en kognitiv udvikling og et funktionsniveau, der svarer helt til eksemplerne ovenfor. Der vil altid være individuelle forskelle. For de flestes vedkommende vil der være elementer af beskrivelserne, der vil passe, mens andre slet ikke vil passe. Under alle omstændigheder er det vigtigt at anerkende, at det ikke kun er den følelsesmæssige udvikling eller personlighedsudviklingen, der har betydning for det sociale funktionsniveau. Selve udviklingshæmningen, intelligensudviklingen og den kognitive udvikling har også betydning for de sociale kompetencer og det sociale funktionsniveau.

Idiot Savant - den skæve intelligens

af psykolog Per Lindsø Larsen,
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

John Langdon Down er i sandhed et fyrtårn blandt de læger og psykiatere, der i tidens løb har varetaget helbred og kår for udviklingshæmmede mennesker. I 1853 påbegyndte han medicinstudiet i London. Han viste sig hurtigt at være en student med unikke evner, hvilket blandt andet sikrede ham universitetets guldmedalje i fysiologi. 1858 afsluttede han medicinstudiet med det næsthøjeste karaktergenomsnit universitetet nogensinde havde givet. For en nyuddannet læge af denne kaliber stod dørene åbne til de fornemste og mest prestigefyldte hospitaler i London, Paris og Rom. Men til alles forbløffelse - og nogles forargelse - valgte John Down en anden vej. Han blev lægelig leder ved det afsidesliggende "Earlwood Asylum for Idioter". En stilling som en læge ellers først modvilligt søgte efter at have konstateret, at de faglige evner ikke rakte til at åbne andre døre. Men John Langdon Downs hjerte bankede for de udviklingshæmmede og de følgende årtier publicerede han en række artikler, der blev banebrydende for opfattelsen af udviklingshæmning og for den lægelige behandling på dette område. 1866 beskrev han et syndrom, der senere skulle komme til at bære og udødeliggøre hans navn: Downs syndrom. En snes år senere, i 1887, beskrev han som den første

nogle iøjnefaldende træk, han fandt ved en gruppe af udviklingshæmmede. Nogle fællestræk som også er emnet for denne artikel. Han kaldte denne gruppe af udviklingshæmmede for "idiot savants".

John Gortimer

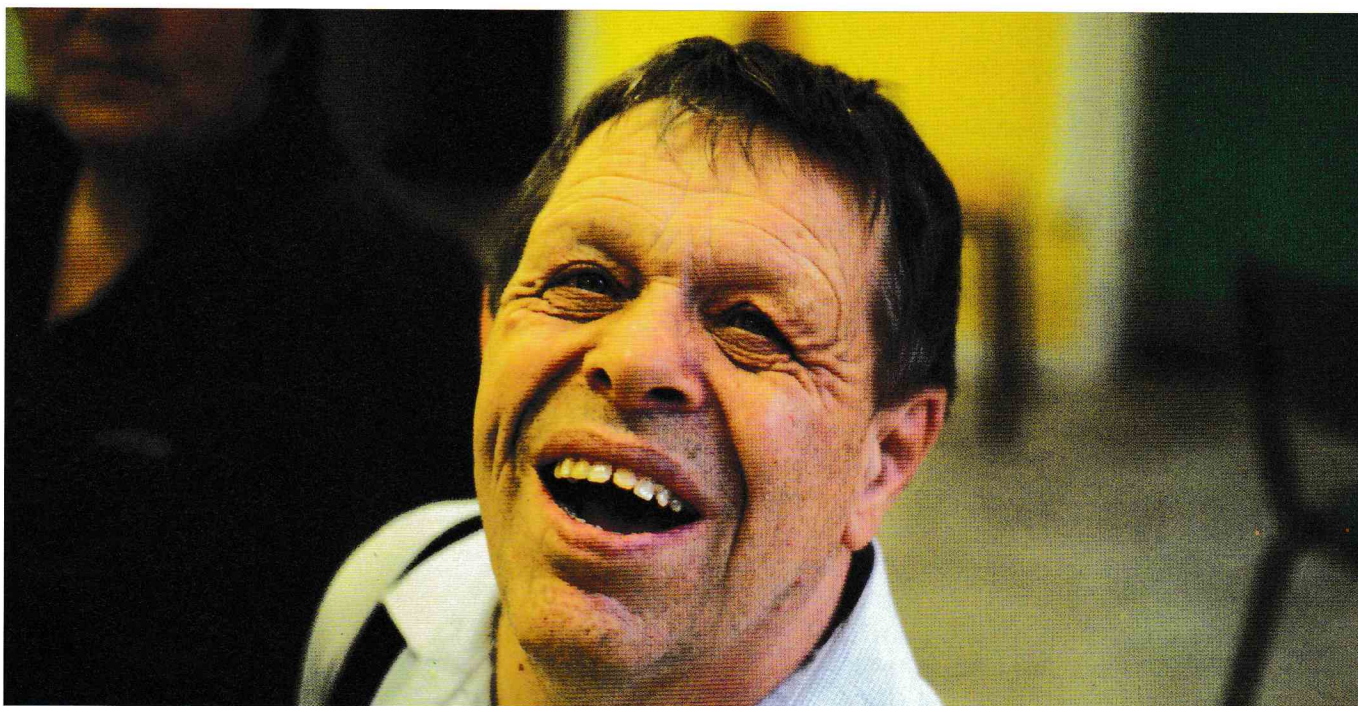
En efterårsdag i 2004 ankom den udviklingshæmmede 18-årige John Gortimer sammen med sin mor til ABC tv-studiet i Washington. Han havde det pæne tøj på, for han skulle deltage i et af den landsdækkende stations populære talk-shows. Han skulle her være sammen med en af NASAs førende videnskabelige forskere. De sad på hver sin side af et bord og var klar til en lille quiz. Videnskabsmanden havde fået lov til at medbringe PC, udregningspapir og tabeller. John havde kun sin mor, der beskedent var trådt i baggrunden. Så spurgte studieværten: "Hvem af jer kan først fortælle mig hvilken ugedag den 2. februar år 40325 er." Knap havde videnskabsmanden fået sat fingrene til tastaturet før John med monotom stemme sagde: "Det er en tirsdag!" Ved hjælp af computeren kunne videnskabsmanden kort tid efter konstatere, at svaret var rigtigt. John har, på trods af sin udviklingshæmning, på enkelte områder nogle helt usandsynlige evner. I dette tilfælde at være i

stand til på få sekunder at give ugedagen på en hvilken som helst dato.
John Gortimer er "idiot savant".

De vise tåber

Direkte oversat betyder "idiot savant" noget i retning af "vise tåber". Hvad John Langdon Down i Asylet i Earlwood havde fundet var, at nogle få udviklingshæmmede på afgrænsede område havde udviklet nogle evner, der langt overgik selv de bedst begavede menneskers. Det var Downs opfattelse, at disse særlige evner kun udvikledes hos personer med en IQ under ca. 40, derfor begrebet "idiot savant". Eftertiden har vist, at Downs hypotese ikke er rigtig, selv om stort set alle "idiot savants" har IQ på under 70. De særlige evner som "idiot savants" har, kan være musiske. F.eks. evnen til at sætte sig til klaveret og gengive et kompliceret musikstykke efter blot at have hørt det en enkelt gang. Det kan også være kunstneriske færdigheder, som at tegne bygningsværker med stor præcision og detaljerigdom efter hukommelsen. Velkendt er den særlige kalender-evne, altså evnen til at angive korrekte ugedage på vilkårlige datoer. De talenter, som "idiot savants" udviser på deres specielle felt er ikke blot iøjnefaldende i forhold til deres almindelige udviklingshæmning på andre områder af livet. De er også ene-

stående i sammenligning med, hvad normalt begavede ville formå med mange års træning bag sig.

Fænomenet har gennem tiden været et stort mysterium. I lange perioder har ordet været udskiftet med "autistisk savant" i den tro, at "idiot savants" sædvanligvis også er autister, og at der således er tale om et fænomen i sammenhæng med denne sygdom. Men det er ikke tilfældet. Ganske vist er der et sammenfald, således at hver 10. person med autisme har savantlignende evner på afgrænsede områder, men af grupper af personer med "savant-evner" er det kun ca. halvdel, der opfylder de diagnostiske kriterier for autisme eller Aspergers sygdom. "Idiot savant" kan altså ikke forstås som et element ved autisme. Derimod har stort set alle "idiot

savants" en IQ på 70 eller derunder og opfylder altså kriterierne for psykisk udviklingshæmning.

Et særpræg er endvidere, at "idiot savant" langt hyppigere optræder hos mænd end kvinder. Der er seks mandlige for hver kvindelig savant. At autisme er hyppigere blandt mænd end kvinder og det samme er gældende for psykisk udviklingshæmning i almindelighed er langt fra nok til at forklare denne kønsforskel.

Seneste forskning

En række tilfældige iagttagelser har med tiden fået enkelte brikker til at falde på plads i det gådefulde puslespil om fænomenet "idiot savant". I modsætning til "vidunderbørn" eller hvad man nu foretrækker at kalde børn, der fødes med normal intelligens og særlige evner, f.eks. musiske, så

adskiller "idiot savants" sig oftest ved ikke at yde en selvstændig kreativ indsats. Det kan virke imponerende at gengive en klassisk klaverkoncert på klaver efter blot at have hørt den en enkelt gang, men musikalske eksperter er knap så imponerede. Der synes at være tale om en næsten båndoptageragtig gengivelse af det hørte, uden bidrag af selvstændig fortolkning.

Fotografisk gengivelse

Det samme viser sig at være tilfældet ved kunstneriske "savants" med særlige tegne- og male-evner. Deres billeder nærmer sig fotografisk gengivelse af det set, men igen uden noget personligt kunstnerisk præg. Der synes altså først og fremmest at være tale om en hukommelses-evne mere end en kreativ evne. En evne til koncentreret lagring og genkaldelse af store mængder data.

Gennem de seneste årtier, har man observeret flere tilfælde, hvor hjerne-skade har medført udviklingen af savant-evner hos almindelige mennesker. Det sker især, hvor hjerneskadene har involveret frontallaps-området. Ligeledes er der set adskillige tilfælde, hvor en særlig demens-form, frontallaps-demens, også har medført savant-evner samtidig med en svækkelse af andre kognitive evner.

Disse iagttagelser har ledt forskere på den opfattelse, at alle mennesker har savant-potentiale, dvs. at vi alle har hjernemæssig forudsætning for savant-evner. Når vi ikke alle er i stand til at sætte os til klaveret og spille en Mozart klaverkoncert efter hukommelsen, så skyldes det, at den normalt fungerende hjerne neddrogler den slags stærkt specialiserede aktiviteter for at varetage mere hensigtsmæssige overordnede kognitive opgaver. Først i det øjeblik hjernen skades på en sådan måde, at den overordnede fordeling af arbejds-

opgaverne i hjernen sættes ud af normal kraft, opstår muligheden for at hjernen går i gang med de meget specialiserede savant-arbejder.

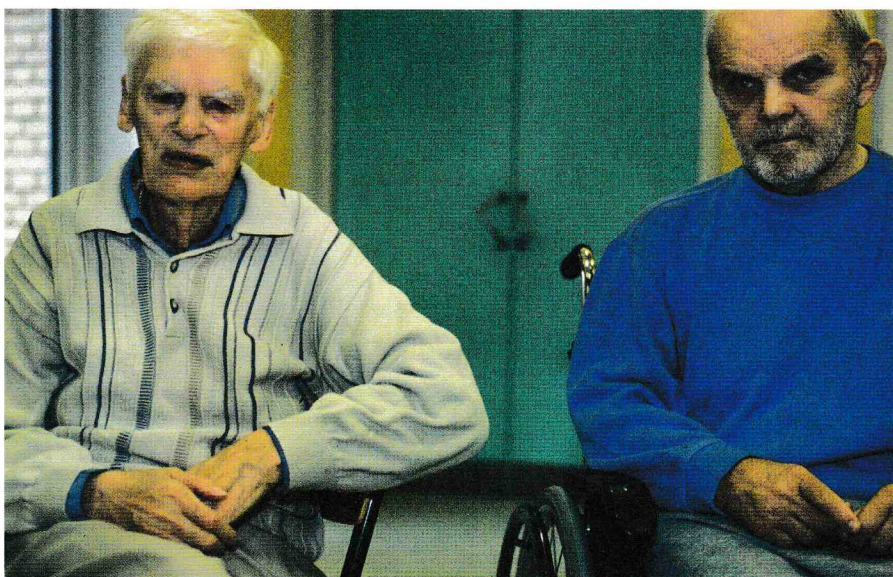
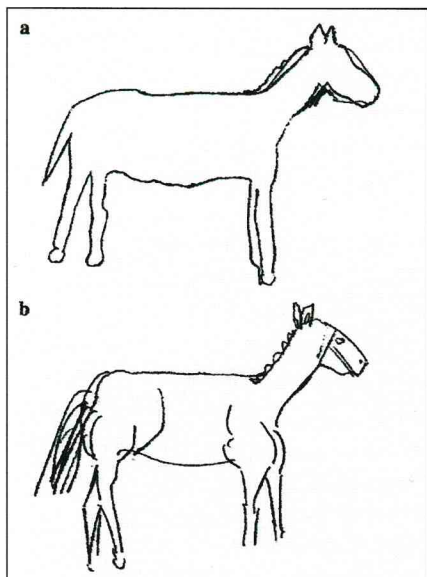
Således har de seneste årtiers teori været, og i 2004 satte et holdt forskere fra Adelaide Universitetet i Australien sig for at undersøge teorien nærmere. Ved hjælp af særlige magnetiske impulser er det nemlig muligt midlertidigt at sætte områder af en normalt fungerende hjerne ud af drift, uden at påføre hjernen varig skade. På den måde er det muligt at simulere og udforske virkningen af forskellige former for hjerneskaade.

På baggrund af erfaringer fra litteraturen, valgte forskerne at "lamme" dele af frontallapsområdet hos 17 frivillige forsøgspersoner. Resultaterne viste, at savant-evner trådte i kraft hos knap en tredjedel (5 personer). Figur 1 illustrerer den øjeblikkelige virkning af at slå denne del af hjernen fra. Forsøgspersonerne fik præsenteret et

billede af en hest. Det øverste billede (a) er en forsøgspersons gengivelse uden påvirkning af hjernen. Det nederste billede er samme persons gengivelse under påvirkning af de magnetiske impulser, der slukkede en del af hjernens funktioner. En større evne til at fremkalde detaljer ses tydeligt. På samme måde sås andre typiske savant-evner, som f.eks. kalender-evner at udvikle sig hurtigt.

Undersøgelsen bekræfter teorien om, at den normale hjerne har kapacitet til savant-evner, men at den hensigtsmæssigt bruger energien på mere overordnede funktioner. Først i det øjeblik disse funktionsområder af hjernen skades, kan savant-evner komme til udtryk.

Litt:Young, R. L., Ridding, M.C. & Morrell, T.L.: Switching skills on by turning off part of the brain. (Neurocase, 2004, Vol. 10, No. 3, pp. 215-222).

Samtaler om udviklingshæmning

At være - eller ikke at være udviklingshæmmet

af psykolog Trine Reippuert Knudsen
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

I forbindelse med mine psykolog-samtaler med voksne mennesker med udviklingshæmning møder jeg ofte spørgsmålet og tanker om, hvordan det opleves at være udviklingshæmmet. Hvilken betydning har det for selvoplevelsen og identitetsfølelsen at være anderledes?

I samtalerne kommer det ofte frem, at det at være udviklingshæmmet er et tema, der fylder meget i tanker og i hverdagen hos mennesker med udviklingshæmning. Det er både som direkte og som indirekte tema.

Det kan være svært at vide på forhånd, hvor langt klienten når i forhold til at erkende og acceptere udviklingshæmningen. Det afhænger selvfølgelig af, hvor motiveret klienten er, og hvor stor evnen til selvrefleksion er. Men selv i de tilfælde, hvor klienterne ikke kan reflektere ret langt eller ikke er særligt motiverede, har det alligevel stor betydning, at man giver sig tid til at lytte til deres historier og at anerkende de følelser, der hænger sammen med historierne. Det hænger sammen med, at det under alle omstændigheder kan være medvirkende til at sætte en udvikling i gang, der måske med tiden kan føre til større erkendelse og accept af selvet og udviklingshæmningen.

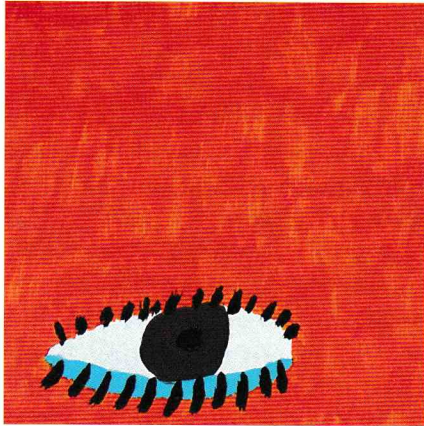
Når udviklingshæmningen formuleres som problem

Som direkte tema fylder udviklingshæmning meget. Det kan være som bevidste overvejelser over, hvorfor man er som man er, og hvorfor man er blevet sådan. Eller det kan være overvejelser over, hvad begreberne dækker over. Eksempelvis om man er udviklingshæmmet eller sent udviklet, og hvad forskellen egentlig er?

Det er ikke ualmindeligt, at mennesker med udviklingshæmning gør sig mange overvejelser om, hvorfor de er blevet, som de er. Ofte er der blevet talt med dem om, at de har svært ved nogle særlige evner eller færdigheder. Det kan eksempelvis medføre, at de fortæller om sig selv, at de har svært ved at binde snørebånd. Eller at de har svært ved at læse og regne, eller at de var længe om at lære at gå eller tale. Men i mange tilfælde er der ikke blevet talt med personer om selve udviklingshæmningen. Der er ikke blevet talt om, at de er anderledes på mange andre måder også, og at det har stor betydning for den måde de kan forvente at leve deres liv på. Det kan betyde, at mennesker med udviklingshæmning ikke altid har en realistisk forestilling om, hvad de har svært ved og hvad de kan klare selv. Det kan

give anledning til mange frustrationer og følelser af skuffelse, sorg og vrede over, at de ikke selv synes at de har brug for så meget støtte.

Men der er også en del mennesker med udviklingshæmning, som har fået at vide, at de er sent udviklede. Som voksne er de stadig optagede af, hvad det betyder og hvad det medfører. Nogle har ligefrem fået en forestilling om, at de så på et tidspunkt indhenter den manglende udvikling. Men samtidig oplever de fleste, at de netop ikke når at indhente udviklingen. Det kan medføre, at de bliver frustrerede og forvirrede eller skuffede og vrede over, at de ikke kan få deres selv billede til at passe med omgivelsernes billede af dem. Og det kan i mange tilfælde også føre til konflikter med omgivelserne om behovet for hjælp og støtte, fordi de ikke altid har en helt realistisk forestilling om deres egen udvikling.

Når udviklingshæmningen giver problemer i hverdagen

Som indirekte tema fylder det at være udviklingshæmmet også ret meget i personernes liv. Her dukker temaet for

det meste op i forbindelse med afvisninger, misforståelser og konflikter med andre i hverdagen. Det kan både være i forhold til andre brugere, kærester, familie og hjemmevejledere. Når temaet dukker op på denne måde, sker det for det meste i sammenhæng med konflikter eller uoverensstemmelser i bo- eller beskæftigelsestilbudet.

Misforståelser og afvisninger

Selv om konflikterne for det meste har et reelt indhold, sker det alligevel meget tit, at de er blevet en tand værre, fordi personen med udviklingshæmning har misforstået noget eller ikke har forstået det hele. Det kan eksempelvis være i forbindelse med helt banale misforståelser om hvem der skal ordne opvask eller vasketøj. Her kan andres udtalelser eller hensigter være blevet misforstået eller hele sammenhænge ikke er blevet forstået. Konflikterne kan også opstå i forbindelse med aftaler med kærester, hvor aftalen bliver misforstået af den ene part, og den anden føler sig svigtet og afvist. Der kan opstå skuffelser i forbindelse med løse samtaler med pårø-

rende eller personale om fremtidsplaner, som personen med udviklingshæmning har opfattet som klare aftaler og løfter, men ikke er det. Det kan føre til forvirring og frustration eller vrede.

Bekymringer og angst

Udviklingshæmning kan også være et indirekte tema i forbindelse med stress, angst eller bekymringer, der kan virke helt uforståelige eller overdrevne og svære at leve sig ind i for andre. Det kan eksempelvis komme til udtryk i form af angst for, at der skal ske noget forfærdeligt med dem selv eller deres familie.

Eller det kan være angst for, at personen kan påføre andre skader alene ved tankens kraft, samtidig med at det er næsten umuligt at overbevise personen om, at det ikke kan lade sig gøre. Det kan også være angst eller bekymring for nye og fremmede situationer, der kan virke skræmmende og uoverskuelige og derfor kan meget svære at få overblik over for personen med udviklingshæmning. Det betyder, at den slags situationer kan virke meget mere stress- eller angstfremkaldende end de ville gøre for mennesker uden udviklingshæmning. Temaet kan også dukke op i forbindelse med krav eller forventninger, som personen opfatter som meget stressfremkaldende, fordi det er for svært at overskue.

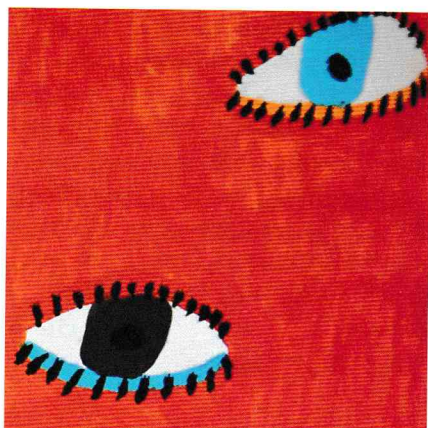
Og endelig kommer temaet ofte indirekte frem i forbindelse med ønsker og drømme om fremtiden. Det kan være i forhold til drømme om mere frihed og selvbestemmelse, eller drømme om en mere selvstændig til-

værelse. Men som ikke altid kan opfyldes, sådan som personen ønsker det. Det kan give anledning til stærke følelser, når andre ikke accepterer eller genkender det billede, som personen med udviklingshæmning har af sig selv.

Samtaler om udviklingshæmningen

Når temaet berøres i psykologsamtalerne - og det gør det næsten altid - er det vigtigt at tage det op på en nænsom og respektfuld måde, så det ikke opleves som en afvisning eller et yderligere nederlag for klienten. På samme måde er det meget vigtigt at have fokus på selvoplevelsen og på de følelser, der er forbundet med temaet.

Når temaet berøres direkte, er det også muligt at tale direkte om det. Det betyder bla. at klienten langsomt og forsigtigt hjælpes til at erkende og acceptere udviklingshæmningen som et eksistentielt grundvilkår, som man ikke kan ændre på, uanset hvor meget personen ønsker det. Samtidig er det også meget vigtigt, at anerkende de

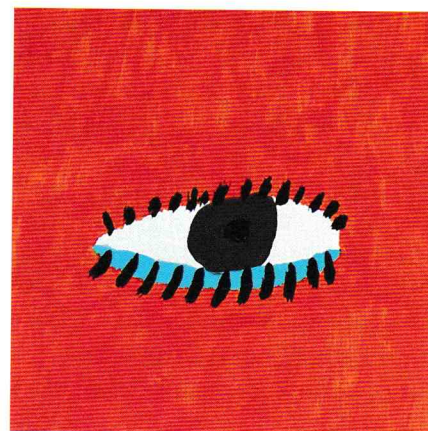
følelser, der er hænger sammen med erkendelsen af at være udviklingshæmmet. Det kan eksempelvis være sorg, skuffelse eller vrede over, at klienten er blevet som han eller hun er. Og de kan være de samme følelser i forhold til erkendelsen af, at det ikke ændrer sig i fremtiden.

Men det er også et vigtigt element i samtalerne at arbejde med klientens selv billede. Det betyder, at klienten skal have hjælp til at acceptere sig selv, som han eller hun er og blive tilfreds med det. Det betyder ikke, at klienten nødvendigvis skal blive lykkelig over sin udviklingshæmning, men snarere, at han eller hun skal have hjælp til at finde nye realistiske mål for livet og fremtiden, så der kan bruges energi på noget positivt og fremadrettet.

Det giver større indre ro og tilfredshed, hvis det gamle selv billede af en ikke-udviklingshæmmet person, der mislykkes med alt, bliver erstattet med et nyt selv billede af en person med udviklingshæmning, der lykkes med mange ting. Selvværdet påvirkes også i positiv retning.

Indirekte samtaler om udviklingshæmningen

Når problemerne med udviklingshæmningen ikke formuleres direkte i samtalerne, men mest berøres gennem eksemplerne fra hverdagen, kan der ikke arbejdes helt så direkte med det. Alligevel er det muligt at arbejde med temaet gennem de konkrete situationer og oplevelser fra hverdagen, som klienten beskriver. Her er det i første omgang vigtigt bare at lytte til beskrivelserne af hændelserne og at aner-

kende de følelser, der er forbundet med oplevelserne og få sat ord på dem. Det kan være følelser af vrede, frustration, forurettethed, eller forvirring, angst og bekymring. Dernæst har det betydning at hjælpe klienten med at forstå hændelserne, så eventuelle misforståelser kan opklares eller overdrevne bekymringer kan mindskes.

Mens man prøver at hjælpe klienten med at skabe mening i oplevelserne, er det også naturligt at tale med klienten om, at nogle situationer eller hændelser er for svære at overskue eller måske ligefrem angstfremkaldende for vedkommende. Derved får klienten et større kendskab til sig selv og sine egne reaktionsmønstre, men også til sine vanskeligheder, der tit hænger tæt sammen med udviklingshæmningen. Når der efterhånden er arbejdet med mange af disse eksempler, og situationerne og reaktionerne er blevet genkendelige for klienten, kan der også tages fat på det overordnede tema, nemlig selve udviklingshæmningen, som der så kan tales mere direkte om i samtalerne.

Flere typer medicin på samme tid forværrer hukommelsen

af journalist Mette Egelund Olsen, Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

Først var der en, så kom en anden og så den tredje. Mange udviklingshæmmede mennesker får psykofarmaka. Og rigtig mange får endda flere slags på en gang. Det kaldes polyfarmaci. Og det kan være roden til en masse ondt og i hvert fald til en dårlig koncentration og hukommelse.

Polyfarmaci påvirker de kognitive funktioner. Den medicin der skulle bedre funktioner kan i værste fald gå hen og virke modsat. Og mange læger ved det ikke.

”Lægerne tænker ikke over, at de lægger et præparat oveni et andet. De kender måske ikke medicinens sande virknings-profil. Det kan være svært at holde øje med, hvad der sker på receptorplan og i nedbrydnings-processen. Problemet er blandt andet, at forskellige præparater kan blokere den samme receptor. En blokering der som bivirkning kan hæmme koncentrationen og hukommelsen endnu mere,” fortæller overlæge Jes Gerlach, formand for Psykiatrifonden.

Skizofreni

Men ikke bare medicinen kan forværre de kognitive færdigheder. De psykiske lidelser i sig selv sætter også sine dybe spor. Skizofreni er en svær sindssygdom, vi kender som præget af hallucinationer og vrangforestillinger. Men et grundsymptom ved lidelsen er også, at koncentrationsevnen og hukommelsen er svækket. Det er et permanent symptom, der er tilstede tidligt og som ofte bliver værre med årene i modsætning til fx hallucinationerne, der kan optræde i varierende grad.

”Den skizofrene har svært ved at fastholde opmærksomheden og har svært ved at være i nær kontakt med et andet menneske. Vedkommende er psykisk

følsom og distraheres let. Nogle oplever, at tankerne løber deres eget løb, og at der påføres nye tanker udefra. Der opstår tankekaos, og det er meget forstyrrende for både hukommelse og koncentrationsevne,” fortæller Jes Gerlach.

Dopamin

Den antipsykotiske medicin dæmper det centrale signalstof dopamin, der fungerer på højtryk hos den skizofrene. Medicinen dæmper tanker og følelser. Men i tilgift hæmmer den også hukommelsen og koncentrationsevnen. Man mister energi.

”Man dæmper det overskud, der måtte være. Selvfølgelig sker der - via medicinens gode virkning på fx hallucinationer - også en afstressende virkning. Der er mindre angst. Det kan give en bedre koncentration,” forklarer Jes Gerlach.

Han mener, at man skal være påpas-

Hos Psykiatrifonden kan man bestille et medicinskema, der viser de forskellige psykofarmakas virkningsprofiler. Blandt andet om leverenzymmer og i hvor stor grad det enkelte stof blokerer en receptor. Skemaet viser desuden også bivirkninger.

lig med at bruge medicin, der dæmper et andet signalstof, acetylkolin - kaldet antikolinerg medicin - som f.eks. anti-psykotisk medicin som Truxal, Leponex, Nozinan - eller de ældre antidepressive midler som fx Saroten. Disse præparater kan ligefrem skabe forvirring hos patienten og hæmme de kognitive færdigheder. Man skal særligt være forsigtig, hvis det drejer sig om ældre mennesker, der kan blive konfuse. Og særligt slemt er det, når disse præparater kombineres med andre præparater med samme profil, altså når man blokerer den samme receptor med forskellige præparater. Det kan fx dreje sig om en patient, der både får antidepressiv og antipsykotisk medicin samt bivirknings-medicin.

Bivirkninger

"Et andet problem opstår, når medicin-

nen skal nedbrydes af enzymer i leveren. Hvis flere stoffer skal nedbrydes af det samme enzym, så står de ligesom i kø og kan ikke komme til. De kan ikke nedbrydes, og det giver ofte anledning til bivirkninger," forklarer Jes Gerlach. Når det drejer sig om depression, så påvirkes de kognitive færdigheder i høj grad. Tilstanden minder om det, man ser ved stress. Hukommelsen svækkes, og man taber færdigheder. Man har svært ved at huske, kan ikke beslutte sig, kan til sidst måske slet ikke finde vej. Heldigvis er det forbigående. Den antidepressive medicin fremmer bl.a. væksten af nerver i hjernen og modvirker depressionen. Særligt de nye stoffer har en sådan positiv effekt.

Afhængighed

Angst påvirker også de kognitive funktioner. Angsten hæmmer.

"Hvis du fx er angst til en eksamen, kan du ikke tænke. Det er lidt i stil med stress og depression," fortæller Jes Gerlach. I følge ham er den mest brugte medicin i Danmark også den værst tænkelige. Nemlig gruppen af benzodiazepiner, der bruges både som angst-dæmpende og som sovemedicin.

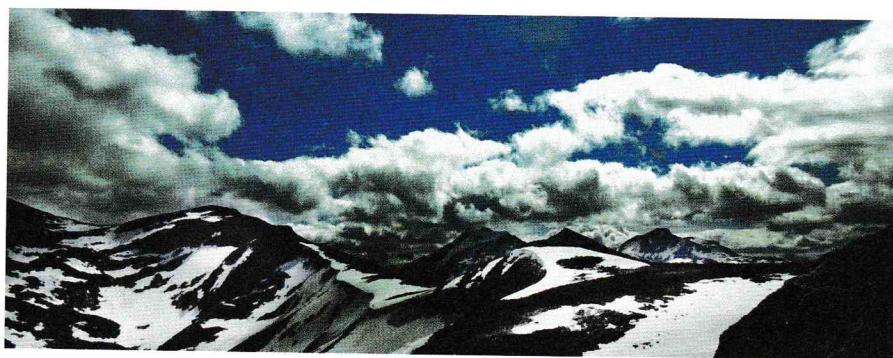
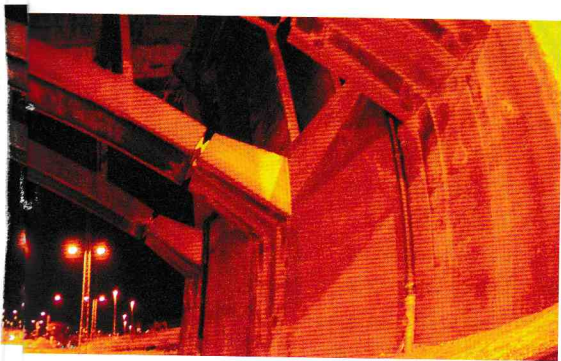
"Det er ikke noget, jeg anbefaler. Det kan let føre til tilvænning og misbrug.

De er effektive til at dæmpe angst, men de nedsætter også de kognitive funktioner. Hvis du er i psykoterapeutisk behandling, er det ikke en god idé at være i behandling med disse stoffer, i hvert fald ikke i større doser. Det er også sådan, at hvis du lærer noget under påvirkning af et benzodiazepin, så er det glemt, når du ikke mere tager det. Når så du får stoffet igen, husker du det atter. Det er den såkaldte State Dependent Learning," fortæller Jes Gerlach.

Der er dog et stof - Buspar - der ikke har den samme sløvende effekt. Men så virker det heller ikke så godt på angsten. Ifølge Jes Gerlach skal man primært behandle angst uden medicin som f.eks. information, samtalebehandling, motion, ingen alkohol m.m.. Rækker det ikke, kan man benytte sig af de nyere antidepressive midler.

Fakta

Receptor: En receptor varetager cellens modtagelse af signalstoffer eller signaler fra medicinen. En receptor er som et nøglehul (der vel at mærke kun passer til bestemte nøgler), og signalstoffet en nøgle.

De tror, vi er så dumme!

af fotojournalist Hanne Engelstoft
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

Hvordan er det at være udviklingshæmmet, Britta?

"At være udviklingshæmmet er jo det, jeg er, og jeg ved ikke, hvordan det er at være andet, for det har jeg jo aldrig prøvet".

Hvad tror du om verden, os såkaldte "normale" tænker om jer udviklingshæmmede?

"Den tager afstand fra os, ligeså snart man hører, at det er en udviklingshæmmet, der flytter ind i en opgang, så holder man afstand. De tænker, man er så utrolig dum, og mange ved ikke, hvordan de skal tale til en udviklingshæmmet".

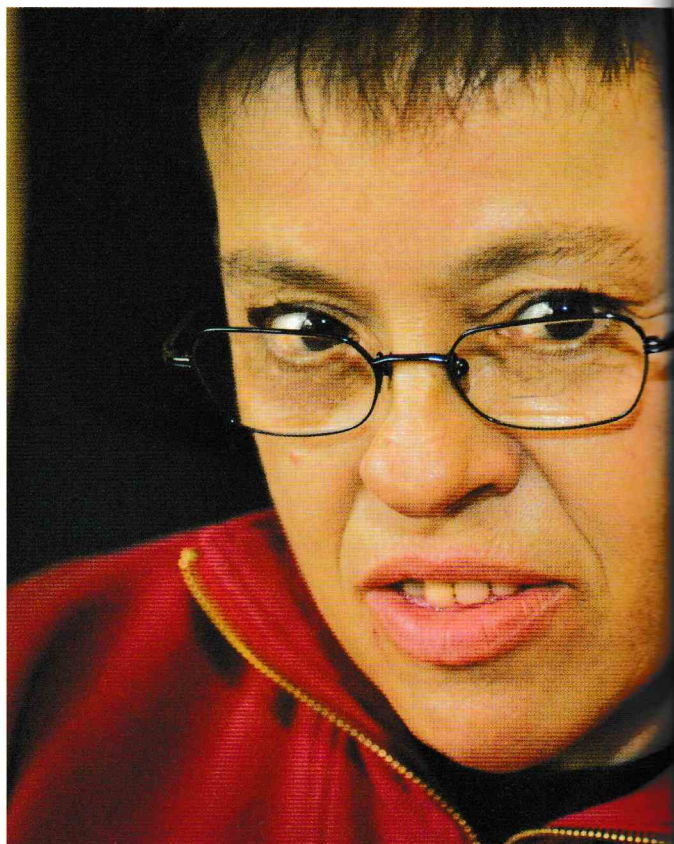
"Jeg har to søstre, og dem ser jer ikke meget til, så tænker jeg da nogen gange, at hvis jeg havde været normal, så ville jeg nok have set mere til dem, det kan godt gøre mig lidt bitter, mit netværk har ikke mange "normale". Hvad er forskellen på os "normale" og jer udviklingshæmmede mennesker?"
"Forskellen er, at de normale kan tage en uddannelse til læge, psykolog, sygeplejerske, præst eller stå i butik, det har vi ikke lige hjerne til, men vi må være glade for den hjerne, vi nu engang har fået, ikk!?"

Britta Munk er en 55-årig udviklingshæmmet kvinde. Britta Munks baggrund er lidt broget. Efter Brittats fød-

sel blev hun anbragt på børnehjem. Da hun var to år, kom hun hjem til familien. I 1956 indskrives Britta under Statens Åndsvageforsorg. Britta bor hos familien, og moderen vælger at undervise Britta hjemme og gradvist optræde hende til fuld skolegang på en eksternt-skole. I 1968 er

Britta færdig med skolen og starter på beskyttet værksted. Det foregår i Randers. Arbejdet på værkstedet er afbrudt af perioder med skolegang på voksenskolen Odinsgården. Britta bor hjemme til 1975, derefter flytter hun på pensionat i Randers. I dag bor Britta i bofællesskab og har sin egen lejlighed, hun har boet det samme sted siden 1991.

Britta Munk er glad for sin tilværelse i dag, hun er tryk ved det sted, hun bor, og de ting hun har svært ved, at skabe orden og styre økonomien, får hun hjælp til. Men her er der også plads til, at Britta kan få den tid, hun har brug for til det, hun skal. Får hun ikke god tid, kan tilværelsen skride for

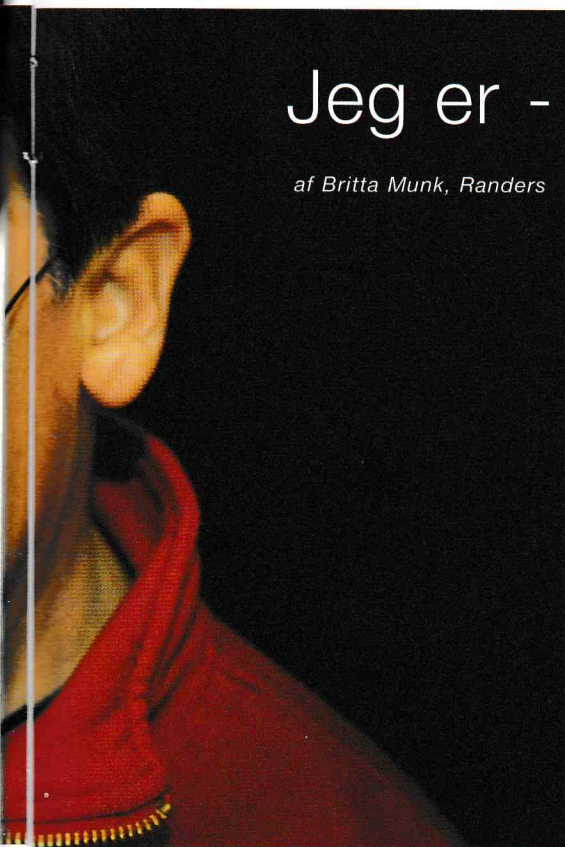
hende, og hun føler sig stresseet. Det har ikke altid været sådan, Britta fortæller: "I 1986 til 1991 havde jeg en lang psykisk nedtur, jeg følte mig ensom, kunne ikke tage mig sammen til noget, og jeg kunne ikke holde orden på noget. Men så flyttede jeg til bofællesskabet her, og det var godt, for her kunne jeg få hjælp til de ting, jeg havde svært ved, og så blev der jo også plads til andre ting i mit liv, at være social med de andre i bofællesskabet og få en kæreste".

Britta elsker at skrive, og vi har bedt Britta om at skrive til bladet om, hvordan hun tænker om det at være udviklingshæmmet, det kan du læse på den følgende side.

Jeg er - udviklingshæmmet

af Britta Munk, Randers

Jeg hedder Britta. Jeg er 55 år. Jeg er udviklingshæmmet. Jeg kender ikke til andet end at være udviklingshæmmet. Der er ikke noget problem i at være udviklingshæmmet i dag, hvor man kan få professionel hjælp, som også går ud på at gøre os så selvstændige som muligt. I dag findes der gode bofællesskaber og gode døgninstitutioner til dem, som har behov for personale dag og nat. Før i tiden var forholdene for vores gruppe ikke nær så gode, som de er i dag. Da jeg var ung, var jeg på en institution i Vodskov, ind imellem jeg boede hjemme hos mine forældre. Jeg har prøvet at bo på en sovesal, hvor vi var 10 beboere og intet privatliv havde. Man havde en stol og et lille skab til sine ejendele.

I dag får vi førtidspension, så vi har råd til rejser og nyanskaffelser m.m. Jeg har det godt. Jeg har et godt arbejde, hvor de er tilfredse med min indsats. Jeg bor i et godt bofællesskab. Jeg har altid nogen at komme hjem til.

Mine boformer

Jeg har som nævnt prøvet alt, lige fra at bo hjemme, bo på institution, pensionater og i egen lejlighed. Det værste ved at bo i egen lejlighed i socialt byggeri er, at man er meget ensom. Da jeg boede alene, kunne jeg ikke tage mig sammen til at få ryddet ordentligt op, trods det at jeg havde hjemmehjælp tre timer om ugen. De første tre år havde jeg ingen til at hjælpe mig med at styre min økonomi, så det kørte bare på den måde, at jeg brugte mine penge helt ned til nul. Dengang jeg boede alene, var det jo moderne at sende os ud i egen lejlighed, hvad enten man kunne eller ej - en fiasko!

Vores forhold til "normale"

Nogle af de normale mennesker mangler forståelse overfor udviklingshæmmede personer. Selvfølgelig skal man ikke skære alle over en kam. Der findes også flinke mennesker, som godt kan tale med os. Jeg tror på, at de mennesker som ligesom tager afstand fra os simpelthen ikke ved, hvad de skal sige til os. Der er dog også nogen som har et udviklingshæmmet familiemedlem, de ved mere om, hvad det vil sige at være sammen

med en udviklingshæmmet. Nogle sætter sig mere ind i tingene, det er min mening.

Oplysning om udviklingshæmning

Hvis der blev delt pjecer og andet materiale ud på skoler og uddannelsesinstitutioner, ville folk få en helt anden forståelse af udviklingshæmmede mennesker.

Skal udviklingshæmmede føde børn? Jeg synes absolut ikke om, at udviklingshæmmede skal have børn.

Udviklingshæmmedes forhold til børn er som til en dukke i mange tilfælde.

De udviklingshæmmede skal forstå at lege med barnet, tale med deres barn. Der er også et tidspunkt, hvor barnet begynder i skolen, så kommer problemet, at barnet ikke kan få hjælp til lektier. Der er mange praktiske problemer, f.eks. at holde rent i hjemmet, holde barnet i rent og helt tøj.

Lægebesøg kommer også ind i billedet, så skal man være i stand til at forstå, hvad lægen siger. Man skal også kunne forstå, hvad børnechecken skal bruges til. Jeg mener, at udviklingshæmmede godt kan have et godt liv som mand og kone uden at få børn som vil give problemer på længere sigt.

Vejledning

Der er lige nogle ting, som vi skal have hjælp til. Jeg får hjælp til at styre min økonomi, dvs. opsparinger. Jeg får også hjælp til at købe tøj og nyan-skaffelser.

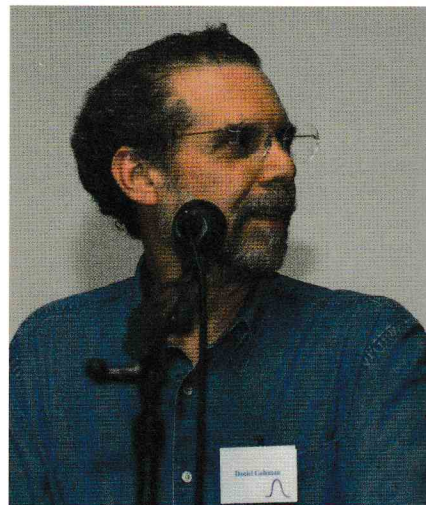

Konference

Den selskabelige hjerne

af fotojournalist Hanne Engelstoft
 Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

Karina Workshops arrangerede et vigtigt endags seminar om social intelligens på Borups højskole. Daniel Goleman, der udgav bogen "Følelsernes intelligens" i 1998 og nu til efteråret kommer med en ny bog om social intelligens, holdt det første oplæg. Det andet oplæg blev leveret af Sten Hildebrandt, som er professor i organisations- og ledelsesteori ved Handelshøjskolen i Århus. Han er tidligere vismand i Det nationale kompetenceråd, har en række bestyrelsesposter i forskellige virksomheder.

Daniel Goleman

Den sociale og følelsesmæssige intelligens

Daniel Goleman Ph.D, journalist og forfatter, skriver bl.a. om adfærds- og hjerneforskning i New York Times. Han er tidligere chefredaktør på Psychology Today.

Bogen "Social intelligens" er en opsamling af den nyeste forskning om, hvor betydningsfulde de nære og givende relationer er. Goleman understreger, relevansen af sin viden med eksempler på det, han kalder socialt sammenbrud. Et sammenbrud der er kendetegnet ved ligegyldighed over for mennesker i nød, børn der ser mange timers fjernsyn om dagen og ikke lærer basale sociale adfærdsmønstre samt den omfattende stigning i single boliger m.m..

Tegn på manglende menneskelig interaktion

Goleman fortæller: "Vores hjerne påvirkes af vores relationer. Det kræver, at vi indser hvordan ikke blot vores følelser, men selve vores biologi, bliver styret og formet af andre mennesker i vores liv. Goleman siger om sin bog:" Det er min

hensigt at løfte sløret for en videnskab, som er på vej frem og næsten dagligt åbenbarer forbløffende ting om vores mellem menneskelige verden. Denne nye disciplin mest basale opdagelse er, at vi er skabt til at forbinde os med hinanden.

Neurologien har fundet frem til, at selve hjernens udformning gør den selskabeligt anlagt. Det er fordi hjernen uundgåeligt drages ind i en intim forbindelse mellem hjerner, hver gang vi har noget socialt med et andet menneske at gøre. Denne neurale bro betyder, at vi kan påvirke hjernen og dermed kroppen - hos alle de mennesker, vi interagerer med. De udvekslinger, der har størst gennemslagskraft, er mellem mennesker, som tilbringer meget tid sammen dag efter dag, år efter år. Det gælder specielt for dem, der holder meget af hinanden.

Når der optræder nervesammenknytning, sætter det gang i følelserne. Det har vidtrækkende konsekvenser, fordi de hele tiden forplanter sig igennem kroppen og udsender et væld af hormoner, som regulerer de biologiske systemer

fra hjertet til celler i immunforsvaret. Noget af det mest forbløffende er måske, at videnskaben nu kan spore forbindelser mellem belastende forhold og den måde gener, som regulerer immunforsvaret, fungerer på. Vores relationer former altså ikke blot vores oplevelser, men i overraskende grad også vores biologi. Selv om der er stilhed i et rum, hvor der er mennesker tilstede, foregår der en følelsesmæssig kommunikation. Følelserne betyder meget for det, vi modtager hos andre, og det vi sender tilbage til andre. Magtfulde følelsesmæssige mennesker er dem der kommer til at bestemme mest. Det skyldes at det er dem der påvirker andre følelsesmæssigt i en sådan grad, at det er dem vi ser og hører mest. De bedste ledere får folk til at grine mange gange i løbet af en dag - smil og grin smitter og virker positivt på den følelsesfulde hjerne. Succesfulde ledere har empati og kan mærke, hvor folk er henne følelsesmæssigt. De er i stand til at agere og handle ud fra den viden de har om deres medarbejdere.

Sten Hildebrandt

Mennesket har ufattelig mange og hurtige følelsesmæssige skift, når vi er sammen med hinanden - nogle mennesker er utrolig hurtige til at aflæse alle disse mimiske skift, som hjernen styrer for os. Identifikationen foregår i hjernen. Du hjælper dig selv bedst ved at lytte, før du taler.

Goleman sluttede sit fordrag med at fortælle, at vi er nået til et punkt, hvor vi på alle planer har brug for at agere ud fra vores viden om social intelligens. Det skal gøres i familierne, her kan man lægge grundlaget for at udvikle en stærk social intelligens. Virksomheder har indset, at der skal nye ledelsesmæssige strukturer til, hvis vi skal yde det optimale.

Goleman er ikke i tvivl - social intelligens er nødvendig for en verden, vi mennesker kan trives i.

Social intelligens og det gode liv

Sten Hildebrandt mente, at dagen på Borups højskole vil få betydning for ledelse i Danmark. Globalt vil de tanker og videnskabelige undersøgelser

som Goleman har samlet i sin bog få stor betydning. Der er sådan set ikke noget nyt i det. Vi har vidst det i mange år, men nødvendigheden af at praktisere social intelligens trænger sig på, fordi vi i verden af i dag lever under et kæmpe pres. Vi er rige, men kan ikke finde ud af at fordele goderne. Engang brugte vi udtrykket smil til verden, og verden smiler til dig, det er faktisk social intelligens i funktion.

En række virksomheder er klar over, at vi må sige farvel til den gamle hierarkiske organisation. Den hørte til en tid, hvor vi var langt bedre til at tage os af maskiner end af mennesker.

Døren til forandring skal åbnes indefra. I dag lever mange mennesker i angstfyldte organisationer, hvor man ikke kan stole på hinanden, og hvor tillid ikke er en del af arbejdsmiljøet. Mange steder hvor vi prøver at praktisere noget nyt, kommer vi ofte til at gentage det gamle, bare i en ny form. Det gør vi, fordi vi ingen erfaring har med det nye. Vi skal langt videre i implementeringen af social intelligens. Vores verden er i forandring. Vi lever med polarisering, krig og helt uforståelige forskelle i verden. Sådan en verden kan ikke hænge sammen. Den har brug for det simpleste og brug for håb og spiritualitet.

Vi har haft forskellige tidsaldre der har været præget af forskellige overordnede temaer:

The economic man

The administrative man

The emotional man

The social man og spiritualitet er det vi er nået til nu.

Budskabet fra Hildebrandt er, at vi skal tage mennesket lige så alvorligt

fremover, som vi har taget maskiner tidligere.

Vi har endnu ikke været i stand til at tage konsekvenserne af, at mennesker er emotionelle. Dem på gulvet, der skal udføre selve arbejdet, bliver slidt op. Brænder ud og bliver syge, fordi vi svigter dem. De skal give og give, men det er der ikke nogen, der kan holde til i længden.

Vi lever i et afhængighedssamfund, hvor vi stadig bliver mere og mere afhængige af hinanden. Derfor er social intelligens også forudsætningen for at nå det, som vi gerne vil opnå. Det danske samfund skal lære at være i tætte relationer.

Organisatorisk smerte er en naturlig følge for de arbejdspladser, der har organisatoriske svulster.

Hvad er det for en bundlinje, vi forventer i vores virksomhed? Spørger Hildebrandt. Nogle virksomheder er nået langt, når det gælder social ansvarlighed. Desværre er der rigtig mange, der halter bagefter.

Mange betragter virksomheden som et "DET" i stedet for os. Det forpligter at sige os, både fra ledelsens og medarbejdernes side.

I denne verden hvor en række unge og børn bliver proppet med virtual virkelighed, og bruger timer alene foran computeren, vil flere og flere komme til at mangle den sociale intelligens. Det er fordi vi ikke lærer at agere i forhold til andre, vi lærer ingen sociale spilleregler. Derfor skal vi samfundsmæssigt gøre os klart, at vi skal lave organisationer, der tager hensyn til, at vi er mennesker og ikke maskiner. Det giver os bedre muligheder for at få indflydelse på det "gode liv", mener Sten Hildebrandt.

Konference

Hjerne og pædagogik

af fotojournalist Hanne Engelstoft og psykolog Trine Reippuert Knudsen
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

"Hjerne og pædagogik" var overskriften på årets Munkebjergkonference, som afholdtes af Syddansk Voksen Pædagogisk Center på Munkebjerg Hotel i Vejle. Blandt oplægsholderne var psykolog Anders Gade, læge Kjeld Fredens samt psykolog Susan Hart. Oprindelig var dr.phil. Morten Kringelbach inviteret også, men han måtte desværre melde afbud.

Alle oplægsholderne talte ud fra deres teoretiske vinkler om, hvordan hjernens udvikling hænger sammen med følelseslivet og den følelsesmæssige udvikling. De talte også om praksis, og hvilken betydning det har for valget af den pædagogisk tilgang, og for den

måde man tilrettelægger den pædagogiske indsats på, og hvordan hjernen kan modtage og udvikle sig i forhold til anvendt pædagogik. Det var tre meget forskellige oplæg - men overskriften for alle var, at skal udvikling opnås, er det nødvendigt med en for-

ståelse af sammenhængen mellem pædagogik, og af hvordan hjernen er indrettet. Hjernen kan være overudviklet i nogle centre og underudviklet i andre, og det kan have betydning for forståelsen af den pædagogik, man anvender.

Følelser styrker hukommelsen

Neuropsykolog Anders Gade valgte i sit oplæg primært at beskæftige sig med hjernens reaktion på frygt. Han talte bla. om at den traumatiske og usunde frygt belaster hjernen på en måde, så man kan have svært ved at anvende sin fornuft og bearbejde sin frygt. Det betyder også, at hjernen ikke er så modtagelig overfor en pædagogisk indsats, hvis den er fyldt med frygt. Desværre er det sådan, at hjernen har meget let ved at skabe frygtreaktioner, mens det er meget svært at udslukke frygtreaktioner igen. I oplægget kom Anders Gade også ind på, hvordan følelseslivet påvirker hukommelsen. Generelt er det sådan, at man husker bedst, hvis man har knyttet følelser til de oplevelser eller det materiale, der skal huskes. Det betyder selvfølgelig, at man har en tendens til at huske de negative oplevelser. Men det betyder også, at man kan anvende denne viden bevidst i en pædagogisk indsats ved at sørge for at skabe en positiv stemning omkring det, der skal indlæres og huskes og omkring selve indlæringsituationen, fordi det så styrker hukommelsen.

Mennesket i hjernen

Overskriften på Kjeld Fredens oplæg var "Mennesket i hjernen i et pædagogisk perspektiv". Kjeld Fredens er læge, selvstændig forsker og udvik-

lingskonsulent ved Vejle fjord Neuro-rehabilitering, og han har i mange år arbejdet med neuropædagogik. Han talte bla. om, at hjernens udvikling sker i en kombination mellem de medfødte evner og de færdigheder, der læres efter fødslen. De er både et resultat af bevidst læring og undervisning og et resultat af den kultur og de sammenhænge, man færdes i. Han talte også om hjernens fleksibilitet, der betyder, at den grundlæggende er konstrueret på en måde, så den sætter mennesket i stand til at løse den samme opgave på mange forskellige måder. Samtidig talte han også om, at hjernen har en tendens til at lære det, der efterfølges af den stærkeste feedback fra omgivelserne. Det betyder i praksis, at hjernen ikke altid lærer det, vi ønsker den skal lære, men derimod det, der medfører de stærkeste reaktioner, uanset om reaktionerne er positive eller negative. Det medfører eksempelvis, at man i det pædagogiske arbejde kan risikere, at hjernen lærer, at det er en god ting at drille, råbe eller at opføre sig grimt overfor andre simpelthen fordi det medfører så stærke reaktioner fra personalet. Hvis man skal anvende denne viden positivt, er det en meget god idé at give meget ros og at gøre indlæringsituationen til en positiv og glædesbetiget oplevelse.

Glæde er læringsfremmende

Det betyder selvfølgelig, at det stiller store krav til læreren eller pædagogen om at få skabt de rigtige læringsbetingelser eller rammefaktorer, fordi det understøtter selve indholdet af læringen. Han nævner eksempelvis at glæde er læringsfremmende. Men der er også andre aspekter, der har betydning for

evnen til at lære. Eksempelvis at bruge sanserne og at røre, smage, lugte og se det, der skal læres. Også musik og kreativitet har stor betydning for hjernens udvikling, og især udviklingen af hukommelsen. Kost, søvn og motion er også meget vigtige for hjernens udvikling og læring. Og endelig er det vigtigt, at indlæring altid foregår i en relation med et andet menneske, og her er det lærerens ansvar at sørge for, at denne relation er positiv. Generelt gælder det, at jo bedre læreren eller pædagogen er til at bruge de rigtige strategier i læringsituationen, jo bedre bliver resultatet!

Relationer

Psykolog Susan Hart var den sidste oplægsholder på konferencen. Hun talte om emnet "Relationer og hjerneprocesser i undervisning og læring". Det handlede om, hvordan hjernens udvikling og hjerneprocesserne er afhængige af de relationer, der omgiver barnet i udviklingsprocessen, og at omgivelserne og relationerne er med til at forme hjernen.

Hun talte bla. om, at noget af det, der har betydning for hjernens udvikling og den følelsesmæssige udvikling er, om man mødes med kærlighed og omsorg i den tidlige udvikling. Her er hun meget inspireret af Daniel Sterns udviklingspsykologiske teorier. Susan Hart nævner også betydningen af at være i et miljø med glæde og begejstring og ros. For at hjernen skal udvikle sig positivt er det meget vigtigt, at barnet ikke befinder sig i en tilstand af frygt eller angst. Blandt de faktorer, der har betydning for hjernens udvikling er også omgivelsernes evne til at anderkende barnets udspil

og initiativ, og til at udvise interesse og vække barnets nysgerrighed, så det får lyst til at udforske verden og får tillid til egne evner.

Hjerneudvikling

Susan Hart nævner i den forbindelse, at det er muligt, at mange børn slet ikke udvikler sig så godt som de kunne rent hjernemæssigt, fordi de vokser op i miljøer med frygt og angst. Manglende stimulering af barnets nysgerrighed og interesse medfører også, at de mister lysten til at udforske verden. På samme måde kan manglende stimulering af opmærksomheden også medføre problemer opmærksomhedsproblemer senere i livet.

Det er en af Susan Harts pointer, at hvis hjerneudviklingen forstyrres på et meget tidligt tidspunkt, domineres adfærden af reaktioner, der reguleres af det autonome nervesystem. Det har konsekvenser for både valget af pædagogik og behandling. På samme måde kan forstyrrelser af udviklingen på senere tidspunkter i udviklingen medføre forstyrrelser indenfor andre områder af hjerneudviklingen. Og det har også konsekvenser for valget af pædagogik og behandling.

Faktaboks

Vipu-Viden vil på et senere tidspunkt give en indføring i Susan Harts teori om den neuroaffektive udvikling i forbindelse med en omtale af hendes bog "Hjerne, samhørighed, personlighed. Introduktion til neuroaffektiv udvikling." Hans Reitzels Forlag, 2006.

Oligosprisen 2006

Glad prismodtager

Astrid Kjær, der stadig arbejder som tandlæge for udviklingshæmmede mennesker på Sølund og Sødisebakke, modtog Oligosprisen 2006. Valget faldt på Astrid, fordi hun i rigtig mange år har arbejdet for en metode, der gør det trygt og tillidsfuldt for udviklingshæmmede at komme til tandlæge. Metoden Astrid Kjær fandt frem til kaldes Sølundmetoden. Metoden er opstået dels på baggrund af en række videofilm optaget af tandlægearbejdet, dels udfra de personlige erfaringer Astrid Kjær havde gjort sig.

Astrids andet ægteskab

Det hele startede i 1972 i Hillerød i småbørnstandplejen. Her fik Astrid kontakt med en tandlæge, der arbejdede med udviklingshæmmede og holdt et kursus "Psykologi i børnetandplejen." Det blev Astrid så fascineret af, at det fik betydning for en karriere, som de udviklingshæmmedes tandlæge.

"Det arbejde blev mit andet ægteskab", siger Astrid Kjær. Spørger man Astrid, hvad der er så fascinerende ved at arbejde som tandlæge for de udviklingshæmmede, stråler hendes øjne. "Det her arbejde handler jo meget om, at kunne se de små fremskridt. Tage udgangspunkt i det enkelte menneske og de betingelser, de har. Nogle af pædagogerne der kom i klinikken kunne jo fortælle, at deres klienter i den grad havde lidt overlast ved tidligere tandlægebesøg.

Gå trygt til tandlæge

Selve det at udføre behandlingen er for mig mindre væsentligt i forhold til, at den enkelte skal have en god oplevelse, og for at det kan ske, så er det nødvendigt at respektere de grænser, den enkelte har," mener Astrid. "Jeg er sådan et menneske, der ikke har noget imod at være anderledes, men jeg har også lært at ting skal gøres ordentligt. Samtidig har jeg en evne til at mærke andre mennesker og derfor, når jeg har haft en patient, glemmer jeg ham ikke, ser jeg ham først igen to år efter, er jeg med det samme klar over, hvordan vi skal gøre, og hvor langt vi nåede sidst. Det fantastiske ved det arbejde her, er jo så de sejre man oplever, at metoderne virker og er til gavn for de udviklingshæmmede. Der er mange dage, hvor man går hjem og tænker: Yes, det virker det her, vi fik en patient behandlet og sendte ham hjem trygt og glad".

Oligosprisen

"Det at modtage Oligosprisen var jo fantastisk, jeg er glad og stolt, tænk at slutte sit arbejdsliv med at få en pris, fordi andre også kan se, at det har nytet at gøre noget indenfor det her område. Det kan ikke være bedre," mener en glad Astrid Kjær.

FAKTABOKS

Oligosprisen er indstiftet af foreningen Oligofreniklinikkens Forskning og Støttemidler. Foreningen har hjemsted på Oligofreniklinikken på Psykiatrisk Hospital i Århus.

Det er blandt andet salget af informationsprogrammet Oligos (der omtales andet sted i bladet) der finansierer prisen. Ønsker du yderligere oplysninger om foreningens kontakt center for oligofreni psykiatri tlf. 77 89 29 90.

Prisen gives til "... en eller flere personer, der har ydet en betydningsfuld indsats på det videnskabelige, politiske, administrative, pædagogiske eller det almenmenneskelige område til fremme af foranstaltninger, der kan bedre udviklingshæmmedes livskvalitet."

KURSER I EFTERÅRET

25. OKTOBER 2006

Sorg og sorgreaktioner hos mennesker med udviklingshæmning

v/ *cand. psych. Tove Svendsen*

- Hvordan forstå og arbejde med sorg
- Hvordan få øje på sorgen bag "forklædningen"
- Hvordan arbejde med sorg, når man selv er ramt

Generelt bærer mennesker med udviklingshæmning på megen skjult sorg og traumatiske oplevelser - især sorgen over eget handicap, og de oplevelser og tanker om sig selv dette har medført. Der opstår i dem de samme følelser som hos os andre, men de mangler i høj grad sprog for disse følelser og står ofte i fare for at blive misforstået, da deres reaktioner giver sig udtryk på en anderledes og ofte ikke alderssvarende måde. Hertil kommer at sorgen - fordi den er forblevet ubearbejdet - mange gange er blevet fastlåst, kronisk og kommer til udtryk gennem f.eks. udadagerende adfærd eller depressionslignende tilstande.

Tid: 25. oktober 2006, kl. 9.30-16

Sted: Hotel Kong Arthur
Nørre Søgade 11
1370 København K

Pris: 1.350 kr. inkl. moms.
Prisen inkluderer forplejning i løbet af dagen

Tilmelding senest 1. oktober 2006

7. & 8. NOVEMBER 2006

Udviklende dialoger - Samtale og kommunikation med mennesker med udviklingshæmning

v/ *cand. psych. Tove Svendsen*

Et kursus henvendt til pædagoger, psykologer, læger og andre faggrupper om brugen af metoder udvundet af psykoterapeutiske erfaringer i en mere respektfyldt, anerkendende og accepterende kommunikation med udviklingshæmmede i det daglige.

Om Tove Svendsen:

Tove Svendsen er ansat som visiterende psykolog på Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning og har mangeårig erfaring i arbejdet med mennesker med udviklingshæmning. Først og fremmest som psykoterapeut med samtaler med voksne mennesker med udviklingshæmning.

Tid: Den 7. november, kl. 10-16 og den 8. november, kl. 9-15.30

Sted: Hotel Kong Arthur
Nørre Søgade 11
1370 København K.

Pris: 2.600 kr. inkl. moms.
Prisen inkluderer forplejning på kursets to dage

Tilmelding senest 1. oktober 2006

27. NOVEMBER 2006

Psykiatri og udviklingshæmning - en tværfaglig udfordring

v/ *psykiater Kurt Sørensen, overlæge på Oligofreniklinikken og psykiater Ulla Jacobsen, afdelingslæge på Oligofreniklinikken.*

Mange udviklingshæmmede udviser symptomer på sindslidelser - men hvordan finder vi egentlig ud af, hvad det drejer sig om? Og hvilke muligheder for medicinsk behandling af udviklingshæmmede har vi? På kurset vil der blive givet en kort introduktion til psykiatriens grundbegreber og behandlingsmetoder.

Om kursusholderne:

Kurt Sørensen er leder af Videnscentret og overlæge ved Oligofreniklinikken. Han arbejder praktisk med psykiatrisk behandling af de voksne udviklingshæmmede på døgninstitutionerne i Århus Amt, og han er medlem af samrådet for udviklingshæmmede med dom.

Ulla Jacobsen er afdelingslæge i Oligofreniklinikken. Hun arbejder praktisk med psykiatrisk behandling af udviklingshæmmede i Århus Amt og har udviklingshæmmede med demens som specialområde.

Tid: Kurset varer fra kl. 9-16

Sted: Psykiatrisk Hospital i Risskov
Skovagervej 2, 8240 Risskov
i Gæstespisestuen

Pris: 750 kr. inkl. moms.
Prisen inkluderer forplejning i løbet af dagen

Tilmelding inden 13. november 2006

For yderligere information:

Læs mere på vores hjemmeside www.oligo.dk eller kontakt Bjarke Svendsen mandag kl. 13-16 eller fredag mellem kl. 9-13 på telefon 7789 2992. E-mail: bjarke@oligo.dk

ViPU Viden

Center for Oligofrenipsykiatri
ønsker alle vore læsere af Vipu Viden en rigtig god sommer

Center for Oligofrenipsykiatri
Skovagervej 2 · 8240 Risskov · Telefon 77 89 29 90 · www.oligo.dk